

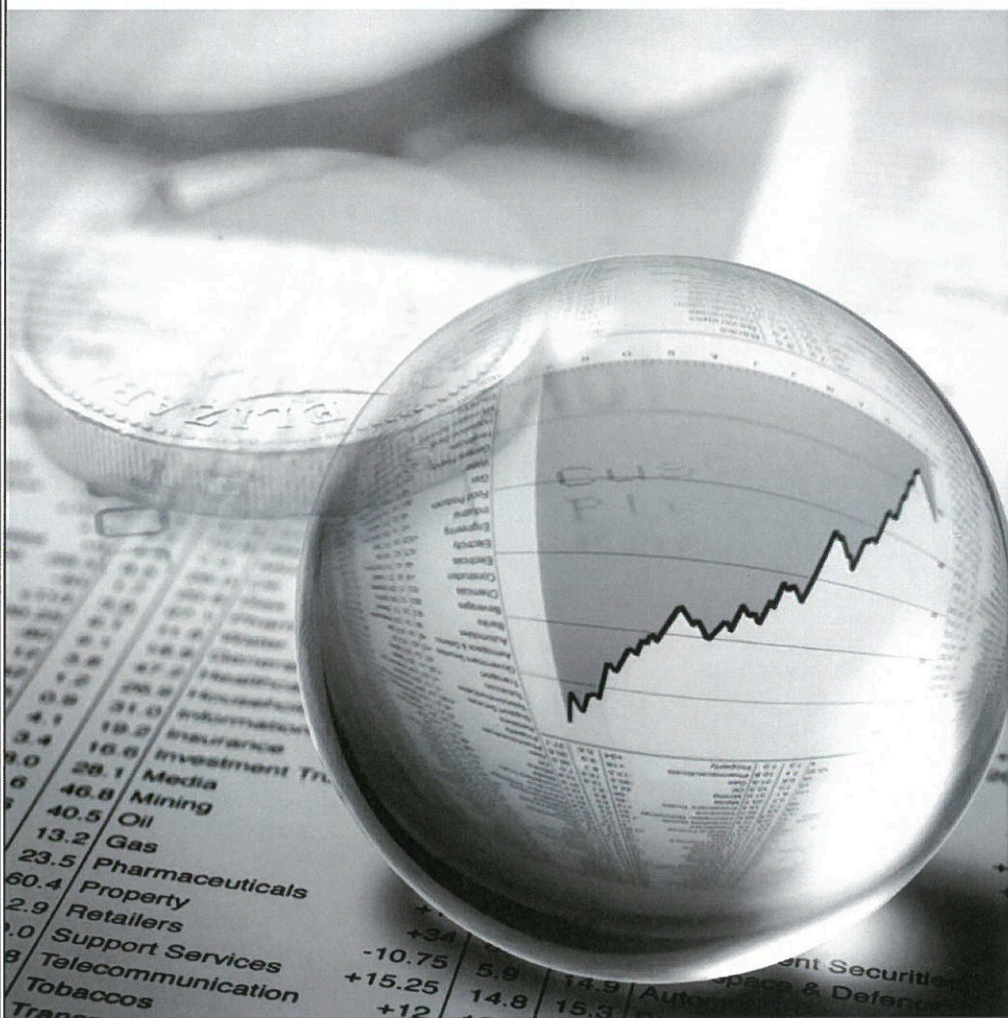

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉSE

ELEMZÉS

Elemzés az aktivitási ráta alakulásáról

ENGEDÉLYEZŐ:

Domokos László elnök

Szerkesztő:

DR. KÁDÁR KRISZTA projektvezető

Az elemzés elkészítését felügyelte:

DR. PULAY GYULA ZOLTÁN felügyeleti vezető

Készítették:

DR. KÁDÁR KRISZTA számvevő osztályvezető főtanácsos

LUKSANDER ALEXANDRA számvevő főtanácsos

SZÁSZNÉ FÜLÖP NÓRA számvevő főtanácsos

Kiadja az Állami Számvevőszék

Az Elemzés
az interneten
a www.asz.hu
oldalon
olvasható.

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló.....	4
1. Bevezetés	7
2. Módszertan	8
3. A foglalkoztatottság, a munkanélküliség és az aktivitás alakulása 2006-2016 között	9
3.1. A foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása 2006 és 2016 között.....	9
3.2. Az aktivitási ráta alakulása 2006 és 2016 között	11
4. A hazai aktivitás alakulása nemek és korcsoportok szerint.....	14
5. Az aktivitás és foglalkoztatás területi különbségei.....	18
5.1. A nők és férfiak aktivitásának változása régiók szerint.....	18
5.2. A munkanélküliség különbségei régiók és nemek szerint	22
5.3. A munkaerő-kereslet regionális különbségei	23
5.4. Foglalkoztatás és belföldi mobilitás.....	24
6. A gazdasági aktivitás és az iskolai végzettség összefüggései.....	25
6.1. Iskolai végzettség a teljes népességen belül	25
6.2. Iskolai végzettség az aktívak, a foglalkoztatottak, a munkanélküliek és az inaktívak körében	26
7. Az aktivitásra ható tényezők	29
7.1. A munkaerő-kínálatot meghatározó tényezők	29
7.2. A munkaerő-keresletet meghatározó tényezők	35
8. A gazdasági növekedés, az államadósság-mutató és az aktivitási ráta összefüggései	38
8.1. A GDP, a termelékenység és a GDP előállításában foglalkoztatottak száma.....	38
8.2. Az államadósság-mutató alakulása, kapcsolata a gazdasági növekedéssel és a foglalkoztatottsággal.....	40
9. Következtetések	43
Fogalomtár és rövidítések jegyzéke	45
Felhasznált irodalom	49
Jogszabályok és közjogi szabályozó eszközök jegyzéke	52

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az elemzés a 15-74 éves magyar népesség gazdasági aktivitásának 2006 és 2016 közötti változását, és annak főbb jellemzőit mutatja be. A gazdasági aktivitást, vagyis a foglalkoztatottak és aktívan munkát keresők számát a munkaerő-piaci kereslet és kínálat együttesen határozza meg. Mindkettőre jelentős hatással van a kormány munkaerő-piaci politikája: a kereslet befolyásolható a munkaerőköltségek csökkentésével, gazdasági ösztönzőkkel, míg a kínálatot egyebek közt a transzferek (juttatások) átalakításával, a munkabért terhelő elvonások változtatásával, az oktatás korszerűsítésével, a gyermekvállalás ösztönzésével illetve a nyugdíjrendszer átalakításával befolyásolhatja a kormányzat.

Magyarországon a gazdasági aktivitás a 15–74 éves korúak körében 2006-2009- között csökkent, majd 2011-től 2016-ig annak ellenére nőtt (55,2 %-ról 61,1%-ra), hogy a korosztályos népesség létszáma 2,7 százalékponttal csökkent az időszak végére. 2011-től kezdődően a foglalkoztatás is növekedésnek indult. Ez utóbbi dinamikája 2014-től meghaladta a gazdasági aktivitás növekedését, azaz egyidejűleg a munkanélküliség is jelentősen mérséklődött. Összességében 2016-ban a foglalkoztatottak száma 10,8%-os növekedést, míg a munkanélkülieké 26,3%-os csökkenést mutatott 2006-hoz képest. Ezzel egy időben, 15,8%-kal lett kevesebb a gazdaságilag inaktívak – nyugdíjasok, szociális ellátásban részesülők, valamint az eltartottak – száma.

Az aktivitás növekedésének **közvetlen és közvetett okai** voltak. A főbb közvetlen okok közé tartozik a nyugdíjkorhatár emelkedése, az idő előtti nyugdíjba vonulás lehetőségeinek korlátozása, a megváltozott munkaképességűek ellátó-rendszerének és rehabilitációjának átalakítása, az aktívkorúak jövedelempótló ellátásainak szigorítása, a kötelező iskolába járás korhatárának csökkentése. Közvetetten hatott az aktivitásra a közfoglalkoztatás kiterjesztése, a munkaképes korú lakosság kedvezőbb iskolai végzettség szerinti összetétele az aktívak körében, valamint 2013-tól kezdve a javuló foglalkoztatási helyzet.

A kormányok részéről a munkaerő-piac szereplőinek **aktív eszközökkel** való befolyásolása többek közt járulékvállalással, területi mobilitás segítségével, álláskeresést ösztönző támogatások nyújtásával, **passzív eszközökkel** történő támogatása pl. munkanélküli ellátás folyósításával történt. Az adó- és járulékpolitikában valamint a segélyezési rendszer szabályozásában a 2010. évet követően tett lépések is hozzájárultak az aktivitás növekedéséhez.

A **nyugdíjkorhatár** a 2006. évi 60, illetve 62 évről mindkét nemre vonatkozóan egységesen, fokozatosan 65 évre emelkedik 2020-ra. Ekkorra, ennek következtében mintegy 16 százalékponttal emelkedhet az aktivitási ráta hazánkban a 2006-os szinthez képest. Mindamelllett, a nyugdíjtörvény 2011-es módosítása drasztikusan korlátozta az idő előtti nyugdíjazás lehetőségeit, a nyugdíjkorhatár előtti nyugdíjazás formái – a nők 40 éves munkaviszony utáni nyugdíjjogosultságától eltekintve – megszűntek.

2012. január elsejével a **megváltozott munkaképességű személyek** részére biztosított ellátások rendszere is átalakult. A rokkantsági nyugdíj, baleseti rokkantsági nyugdíj, a rendszeres szociális járadék, az átmeneti járadék, mint ellátástípusok megszűntek, helyettük új, a munkában maradásra jobban ösztönző ellátások kerültek bevezetésre.

A **rendszeres szociális segélyben** részesülők száma 2008-ra 213 ezerre nőtt, de 2009-ben – a jogszabályi változások, a jogosultságok szigorítása következtében – már csak 72 ezren részesültek ilyen típusú ellátásban. A csökkenés tovább folytatódott, így 2015-ben 37 ezer aktív korú személy kapott rendszeres szociális segélyt. Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (a segélyt 2011-től felváltó jövedelempótló juttatásban) 2016-ban 116 ezer fő részesült.

Az aktív korú nők mintegy 6-7 %-a **gyermekgondozási ellátást** vesz igénybe. Az ilyen ellátásban részesülők 90%-a nem folytat kereső tevékenységet. A mielőbbi munkaerő-piaci visszatérést ösztönző intézkedések hatására 2014-től csökkent a gyermekvállalás miatti távolléti idő átlagos hossza. A kisgyermekes anyák növekvő foglalkoztatása, ha kis mértékben is, de hozzájárult az aktivitási ráta növekedéséhez: a dolgozó kisgyermeket nevelők foglalkoztatási aránya 2010-2015. közt 11,6-ről 13,6%-ra emelkedett.

2012-től a fiatal korosztályok munkaerő-kínálatát és aktivitását is növelte a **tankötelezettségi korhatár** 18 évről 16 évre történő leszállítása: a 15-19 éves korcsoport aktivitási rátája 2012-2016. közt 4,6%-ról 8,4%-ra nőtt.

Az aktivitásra a közvetetten ható tényezők közül a legjelentősebb hatást a **közfoglalkoztatás** gyakorolta. A közfoglalkoztatás elsősorban a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat érintette. A közfoglalkoztatottak száma a vizsgált időszakban folyamatos növekedést mutatott, 2016-ra számuk meghaladta a 220 ezer főt. A közfoglalkoztatás rendszere nem csak a korábban munkanélküliek foglalkoztatását tette lehetővé, hanem mérsékelte a tartós munkanélküliek inaktívvá válását, és így hozzájárult a gazdasági aktivitás növekedéséhez is.

Az elemzett időszakban a 15-74 éves népességben belül a férfiak gazdasági aktivitása – kisebb ingadozásokkal – mintegy 15 százalékponttal meghaladta a nők gazdasági aktivitását. A különbséget magyarázza, hogy a kisgyermekes nők többsége a fizetett gyermekgondozási ellátás teljes idejét igénybe veszi (ebben az időszakban a statisztika gazdaságilag inaktívként tartja számon őket). A nők 40 éves munkaviszonyhoz kötött öregségi nyugdíjának igénybevétele is jelentősen csökkentette az aktívak létszámát.

Az egyes **korcsoportok között** jelentős **különbségek** mutatkoznak a gazdasági aktivitás 2006 és 2016 közötti növekedése mértékének tekintetében. A férfiaknál a növekedés a 60-64 éves korcsoport esetében volt a legjelentősebb mértékű (28 százalékpont). Őket az 55-59 éves korcsoport (17,7 százalékpont) és az 50-54 éves korcsoport (12,6 százalékpont) követi. A nőknél, bár más sorrendben, szintén ebben a három korcsoportban emelkedett a leginkább az aktivitási ráta: az 50-59 éves korcsoportban 23,4 százalékponttal, a 60-64 éves korcsoportban 14,3 százalékponttal, az 50-54 éves korcsoportban pedig 13,8 százalékponttal.

Az aktivitási ráta meglehetősen eltérő mértékű Magyarországon hét régiójában. Magyarországot a foglalkoztatottság és munkanélküliség adatait tekintve is területi egyenlőtlenség jellemzi. A vizsgált időszakban mind a férfiak, mind a nők aktivitási rátája – a válság időszakát jellemző időszakos visszaeséstől eltekintve – minden régióban nőtt. 2016-ban a férfiak aktivitási rátáját tekintve a Közép-Magyarországi régió volt az első helyen 72,1%-os aktivitási rátával, a legdinamikusabb növekedés Dél-Alföld (59,2-ről 67,4%) és Észak-Magyarország esetében következett be, azonban Észak-Magyarország a növekedés ellenére továbbra is az utolsó volt (65,1%). A nők aktivitási rátája – a válság időszakát jellemző időszakos visszaeséstől eltekintve – minden régióban nőtt, megfigyelhető a leszakadó régiók felzárkózása (Észak-Alföldön 2016-ban 53,3%-ra, Dél-Alföldön 45,0%-ról 53,6%-ra nőtt). A legalacsonyabb aktivitás Észak-Magyarországot jellemezte 2016-ban (49,6%), azonban a növekedés itt is dinamikus volt 2013-at követően.

A teljes népességben belül a 15-74 éves korcsoportban az alacsonyabb végzettségűek arányának csökkenése, és ezzel párhuzamosan a középiskolai és felsőfokú végzettségűek arányának növekedése figyelhető meg. 2016-ban a **kvalifikált népesség száma** a tíz évvel korábbihoz képest 9,9 százalékponttal magasabb volt. A szakiskolai és szakmunkásképzői végzettséget leszámítva 2006-hoz viszonyítva 2016-ban minden végzettség-típusnál növekedés következett be az aktivitásban, és az aktivitást az iskolázottsági szint emelkedése is növelte, mivel a magasabb iskolai végzettségű csoportokat magasabb gazdasági aktivitás jellemzi.

A gazdasági aktivitás növekedése az elemzett tíz év egészét tekintve együtt járt a foglalkoztatás növekedésével is. Ezt 2011-től elsősorban a közfoglalkoztatás nagyarányú bővítése, és a Magyarországon lakó, de külföldön munkát vállalók számának emelkedése eredményezte. A **reál GDP értéke** 2006-2013. közt stagnált vagy csökkent, növekedése csak 2013-tól indult meg. Ettől az évtől kezdve, az aktivitás illetve a foglalkoztatottság nagyobb ütemben növekedett a korábbi évekhez képest. A termelés és a foglalkoztatás kölcsönös és szinergikus volt, tekintve, hogy a foglalkoztatottság növekedése a megtermelt jövedelem nagyságát növelte, a kedvező növekedési kilátások, a bővülő gazdaság pedig a vállalkozásokat a foglalkoztatás növelésére készítette.

Az elemzés a gazdasági aktivitás alakulását abból a szempontból is vizsgálta, hogy az közvetett módon képes volt-e hozzájárulni a **GDP-arányos bruttó államadósság** (államadósság-mutató) csökkentéséhez. Ez az Alaptörvény hatálybalépését követően vált alkotmányos követelménnyé, amely követelmény 2012. óta minden évben teljesült. Ennek eredményeként az államadósság-mutató a 2011. december 31-ei 79,9 %-ról, 2016. év végére 73,9 %-ra mérséklődött. Mindeközben a bruttó államadósság több mint 3000 milliárd forinttal növekedett. Következésképpen az államadósság-mutató javulása a GDP növekedésének volt köszönhető. Ez aláhúzza annak fontosságát, hogy – egy alacsony aktivitási szintről indulva – a gazdasági aktivitás növekedése bővítette a munkaerőforrást, ily módon hozzájárult a foglalkoztatás és ezen keresztül a gazdaság növekedéséhez. Ugyanakkor a növekvő gazdasági aktivitás és foglalkoztatás következtében mérséklődtek az inaktívaknak és a munkanélkülieknek fizetett szociális transzferek is, amelyek az államháztartás kiadásainál jelentettek megtakarítást, azaz potenciális lehetőséget az államháztartási hiány mérséklésére, ami kedvezően hatott az államadósság alakulására is.

1. BEVEZETÉS

Az Állami Számvevőszék elemzési tevékenységének egyik központi célja az államadósság-mutatóra ható tényezők alakulásának feltárása. Ilyen tényező a gazdasági aktivitás is, ami több áttételen keresztül befolyásolja a GDP és ezen keresztül az államadósság-mutató alakulását.

Az aktivitási ráta, azaz a gazdaságilag aktívak aránya a munkaképes korú népességben a munkaerő-piac egyik legfontosabb mutatószáma: az aktivitás növelése hozzájárul a gazdaság növekedéséhez (az adókból és járulékokból származó bevételek növekedéséhez, egyes szociális kiadások csökkentéséhez, a társadalombiztosítási rendszerek fenntarthatóságához), és a GDP növekedése pedig hatással van az államadósság-mutató alakulására. A gazdasági aktivitás változását egyrészt a piac kereslet-kínálati viszonyai és az azokat befolyásoló tényezők (pl. gazdasági növekedés, válság, demográfiai hatások), másrészt pedig a kormányzati és önkormányzati politika befolyásolja. A foglalkoztatáspolitikát a kormányzati-önkormányzati és vállalkozási szféra együttesen valósítják meg.

Magyarország munkaképes korú népessége folyamatosan csökkent az elmúlt évtizedben, a 2006. évi 6,4 millió főről száma mintegy 6,2 millióra csökkent 2016-ra. A kedvezőtlen demográfiai folyamatok mellett, annak érdekében, hogy a foglalkoztatotti létszám szinten tudjon maradni – illetve növekedjen – és ezzel egyidejűleg a bruttó hazai termék nominálisan és reálértékben is növekedjen, az aktivitási rátát, vagyis a munkát vállalók illetve munkát aktívan keresők számának növelését elő kell segíteni. Az aktivitási ráta a rendelkezésre álló „munkaerő-forrás” – azaz a munkaképes, de inaktív, illetve, alulfoglalkoztatott népesség munkaerő-piacra történő bevonásával növelhető. Bizonyos inaktív munkaképes csoportok aktívvá válásának elősegítése mindamellett szociálpolitikai tényezők mérlegelését is megkívánja: a kisgyermekes nők és az első diploma megszerzése előtt álló, tanulmányaikat végző fiatalok esetében megfontolandó a gyermeknevelés és a tanulás időszakában az inaktív státusz megőrzése, amely kedvez a további gyermekvállalásnak és a gyermek megfelelő pszichés fejlődésének, valamint az iskolai követelmények megfelelő szintű teljesítésének.

Az általunk elemzett időszak 2006-tól 2016 végéig tart. 2006-ban és 2007-ben a gazdaságilag aktívak száma mintegy 32 ezer fővel csökkent. 2008-tól a pénzügyi válság a magyar munkaerő-piacon erőteljesebben éreztette hatását: ennek következményeként a foglalkoztatottak létszáma mintegy 101 ezerrel csökkent 2009 végére, a munkanélküliségi ráta pedig elérte a 10,0%-ot.

A válság előtti foglalkoztatotti létszám visszaállításának érdekében az állami szerepvállalás erőteljes növelésére volt szükség. Ennek megfelelően már 2009-től lépéseket tett a kormányzat a gazdasági aktivitás növelésére. Döntés született a nyugdíjkorhatár fokozatos 65 évre emeléséről valamint az előrehozott nyugdíjazás szabályainak fokozatos szigorításáról, ami hozzájárult az idősebb munkavállalók f az aktivitási rátájának növekedéséhez.

2011-et követően jelentősen megváltozott a foglalkoztatáspolitikai eszköztára, az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök és a segélyezés rendszere, bevezették az „egységes közfoglalkoztatás rendszerét”, melynek célja egyértelműen a foglalkoztatás növelése volt. 2011-ben a Parlament elfogadta az új munka törvénykönyvét, ezzel megváltoztak a munkaerő-felvétel és -elbocsátás szabályai, módosultak a munkaidő rugalmasabb szervezésének keretei. 2012-től az szja gyakorlatilag egykulcsossá vált, és ezzel párhuzamosan megszűnt az adójóváírás intézménye. 2013-ban léptek életbe a munkahelyvédelmi akcióterv intézkedései, amelyek 2015 közepén már mintegy 100 ezer vállalkozást érintettek. 2015-ben megszűnt a nyugdíjrendszerben, az adott munkakörökhöz kapcsolódó karkedvezményre jogosító szolgálati idő szerzésének lehetősége.

2014-ben a foglalkoztatottak létszáma elérte a 4,1 milliót, és a növekedés 2015-2016-ban is folytatódott, ezzel egyidejűleg a gazdaságban az elmúlt években már utánpótlási gondok is

jelentkeztek bizonyos szakmákban. A foglalkoztatottak száma annak ellenére tudott növekedni 2013. óta, hogy a 15-74 éves korúak létszáma 2006-hoz képest mintegy 205 ezer fővel csökkent.

Tanulmányunkban bemutatjuk a foglalkoztatás és munkanélküliség kapcsolatát az aktivitással. Kitérünk az aktivitás és az iskolai végzettség, a kor, a nemek közti és a területi különbségekre, a különbségeket meghatározó összefüggésekre, valamint a gazdasági aktivitás GDP növekedésre és az államadósság-mutatóra gyakorolt hatására. Bemutatjuk a munkaerő-keresletre és –kínálatra ható főbb tényezőket, folyamatokat, azok hatásait az aktivitásra, végezetül következtetéseket vonunk le a hazai aktivitás és a foglalkoztatás jövőbeni alakulására vonatkozóan.

2. MÓDSZERTAN

Az elemzés a 2006-2016. évek vonatkozásában készült, statisztikai elemzéssel kiegészítve az aktivitási, a foglalkoztatási és a munkanélküliségi ráta mértékére vonatkozóan. A KSH módszertanát figyelembe véve foglalkoztatottnak tekintettük azokat, akik a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatgyűjtésének hetében legalább egy órányi munkát végeztek, illetve rendelkeztek olyan munkahellyel, ahonnan átmenetileg (pl. betegség, szabadság miatt) távol voltak. Munkanélkülieknek tekintettük azokat, akik az adott héten nem dolgoztak, és nem volt olyan munkahelyük, ahonnan átmenetileg hiányoztak volna, a megkérdezésük előtti négy hétben aktívan kerestek munkát, illetve két héten belül munkába tudtak volna állni, ha olyan állást találnak, ami számukra megfelelő (ha már találtak munkát, ahol 90 napon belül dolgoztak). A gazdaságilag inaktívak (nem aktívak) azok, akik az adott héten nem dolgoztak, nem volt rendszeres jövedelmet biztosító munkájuk, nem kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) elsősorban a 15-74 évesek körében gyűjt adatokat a gazdaságilag aktív népességről, a szervezet ajánlása alapján az aktivitási ráta esetében a viszonyítási alapot a 15-74 éves korcsoport jelenti. Elemzésünkben a 15-74 éves népesség körében vizsgáltuk az aktivitást, mivel véleményünk szerint a 64 évnél idősebbek bevonása az elemzésbe hasznos többletinformációkkal szolgálhat, különösen a hazai demográfiai folyamatokat jellemző „előregedés” miatt. Néhány helyen, ahol releváns, a 15-64 évesekre (a munkaképes korúakra) vonatkozó statisztikai adatokat is bemutatjuk. Nem foglalkoztunk az elemzésben a szürkegazdaságban foglalkoztatottak számával illetve a foglalkoztatottság „kifehéritésének” kérdéseivel, tekintve, hogy a témában nem álltak rendelkezésre pontos felmérések, statisztikai adatok.

Az elemzéshez másodlagos dokumentum- és adatfeldolgozást végeztünk. A használt hazai adatok fő forrása a KSH rendszeres munkaügyi adatgyűjtése. A KSH a népesség gazdasági aktivitásáról rendszeresen, a hónap minden hetét magába foglaló heti gyakorisággal, reprezentatív felvétellel gyűjt adatokat és ezek alapján, illetve 10 évenkénti népszámlálás (cenzus) alkalmával teljes körű adatfelvétel alapján közölnek a munkaerőre vonatkozó információkat. Az adatbázisban közzétett idősorok teljeskörűsített éves átlagok. Az adatok teljeskörűsítése a népszámlálás (2011) bázisán továbbvezetett népességszámon alapuló súlyszámrendszerrel történt. (Az egyes évekre vonatkozó adatok tehát teljes évre számított átlagértékek). Emellett felhasználtuk a KSH munkaerő-felvételi adatait, valamint a rendszeresen megjelenő, Statisztikai Tükör c. kiadványban foglaltakat is. A felhasznált adatokból saját szerkesztéssel készítettünk statisztikai elemzéseket, ábrákat és táblázatokat.

Az EU-s adatok forrása a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) volt, illetve az Eurostat. A használt adatok az említett szervezetek honlapjáról elérhetőek. Az

általában éves bontásban rendelkezésre álló adatokat összegyűjtve, a vizsgált időszak vonatkozásában magunk állítottuk elő az ábrákon, táblázatokban szereplő adatsorokat.

A közfoglalkoztatásról származó adatok egy része a Belügyminisztérium, a foglalkoztatáspolitikai eszközökkel kapcsolatos adatok a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat honlapjáról és kiadványaiból származnak. Emellett számos, az aktivitással és foglalkoztatáspolitikával kapcsolatos, interneten elérhető hazai tanulmányt és művet felhasználtunk, amelyek közül kiemelendők a Munkaerőpiaci Tükör évente megjelenő számai valamint a témában az MNB illetve más műhelyek által készített tanulmányok.

3. A FOGLALKOZTATOTTSÁG, A MUNKANÉLKÜLISÉG ÉS AZ AKTIVITÁS ALAKULÁSA 2006-2016 KÖZÖTT

A 15-74 éves korosztályban 2006-ban az aktívák száma 4,25 millió fő, a munkanélküliek száma 318,2 ezer, míg a foglalkoztatottaké 3,93 millió fő volt. 2016-ra az aktívák száma 4,59 millióra nőtt (+8%), a foglalkoztatottak száma 4,35 millióra (+10,7 %), a munkanélküliek száma 234,6 ezerre csökkent, a 2006-os érték 73,7%-ára.

3.1. A FOGLALKOZTATOTTAK ÉS MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA 2006 ÉS 2016 KÖZÖTT

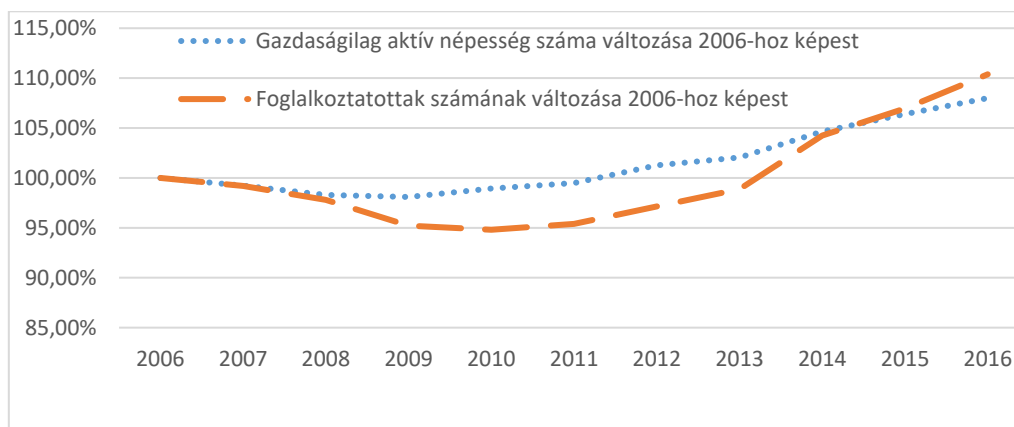
2006 és 2009 vége közt, a válság kibontakozásáig a foglalkoztatottak száma jelentősen, 181 ezer fővel csökkent, az aktívák száma pedig 81 ezerrel. Az aktívák számának csökkenése már 2007-ben, a válság begyűrűzését megelőzően elkezdődött (2006. végétől 2007. végéig mintegy 32 ezer fővel.)

2010-ben, éves átlagban 3 millió 732 ezren minősültek foglalkoztatottnak, 15 ezer fővel kevesebben, mint egy évvel korábban. 2006-hoz képest a foglalkoztatott férfiak száma 146 ezerrel, a nőké 50 ezerrel csökkent. A 15–74 éves népességre számított foglalkoztatási ráta 48,7%-nak felelt meg.

2010-ben és 2011-ben a munkanélküliek számának alakulását az aktív népesség belüli mozgások határozták meg, a foglalkoztatás visszaesése nem okozta az inaktivitás jelentős emelkedését, a munkaerő-piac szerkezetében történő átalakulás elsősorban a munkanélküliség növekedéséhez járult hozzá (Cseres-Gergely–Szóke, 2011).

A foglalkoztatási ráta és a munkanélküliségi ráta 2013 folyamán már javult, az előbbi 1,4 százalékponttal nőtt, az utóbbi 0,8 százalékponttal csökkent 2011-hez képest. A kedvező foglalkoztatási és munkanélküliségi adatokra a közfoglalkoztatás erőteljes növekedése hatással volt. A közfoglalkoztatás kedvezően hatott a munkaerőpiaci folyamatokra, azonban a külföldi munkavállalás a hazai foglalkoztatottak arányát csökkentette: a 2013-at megelőző öt évben háromszorosára nőtt azoknak a száma, akik magyarországi kötődésüket megtartva külföldön vállaltak munkát, és létszámuk 2013 utolsó negyedévében megközelítette a 100 ezer főt (Bakó, 2014). A gazdaságilag aktívák és a foglalkoztatottak számának alakulását mutatja be az 1. sz. ábra.

A gazdaságilag aktív népesség és a foglalkoztatottak számának változása 2006-hoz viszonyítva

Forrás: KSH (STADAT 2.1.1. 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként) ÁSZ szerkesztés

2014-re jelentősen nőtt a foglalkozási ráta (a 15-74 évesek esetében 54,1%) és csökkent a munkanélküliek létszáma (441 ezerről 343 ezerre mérséklődött egy év alatt), ezzel tovább nőtt az aktivitási ráta.

2015-ben az előző évinél lassabb ütemben, de tovább nőtt a foglalkoztatottak létszáma. 2015-ben a magyar gazdaság tartós növekedési pályára állt, a bruttó hazai termék volumenének bővülése a 2014 évi 3,6% után 2015-ben közel 3% volt. Folytatódott a lakossági jövedelmek emelkedése, ami növelte a fogyasztást és ezen keresztül új munkahelyek létrejöttét eredményezte. A foglalkoztatási ráta 2015. évi javulásához emellett egyrészt a hányados nevezője, a 15–74 éves népesség számának csökkenése, másrészt számlálójának növekedése, a potenciális kínálatot bővítő intézkedések alapján növekvő kínálat is hozzájárult.

A 15–74 évesek közül 2015-ben 3,0 millió fő gazdaságilag különböző okokból nem volt aktív, 3,5%-kal kevesebben, mint egy évvel korábban. Ebből a legnagyobb csoport, a nyugdíjasok számát döntően a nyugdíjkorhatár folyamatos emelése, a tanulókat a demográfiai okok mellett a kötelező közoktatási részvétel korhatárának leszállítása, illetve a korábbi évekre jellemzőnél kisebb felsőoktatási továbbtanulási kedv befolyásolta. A munkanélküli-ellátás igénybevételének korlátozása miatt csökkent az ellátásban részesülő aktívak száma, míg a közmunkaprogramok kiterjesztése, illetve a gazdasági élénkülés a korábbinál nagyobb számú inaktívnak biztosította a belépést a munkaerő-piacra. (A közmunkaprogramba nem csak az aktív ellátásban részesülőket, hanem a munkaerő-piacról tartósan távolmaradók, illetve ellátásban már nem részesülők, de munkát keresők egy részét is bevonták az önkormányzatok.)

2016-ban a foglalkoztatottak száma 4,35 millió főre nőtt, ami a KSH munkaerőpiaci felvételének 1992. évi indulása óta mért legmagasabb érték. A foglalkoztatottság 2016. évi növekedésének sajátossága, hogy a növekmény csaknem kizárólagosan a hazai elsődleges munkaerő-piacon, s azon belül is a versenyszférában realizálódott (Köllő–Varga, 2017). A közfoglalkoztatottak számának bővülése 2016-ban minimális volt (a 2017. évi, ezt a foglalkoztatási formát érintő intézkedéscsomag pedig már a közfoglalkoztatotti létszám csökkentését irányozta elő). A foglalkoztatottság növekedésére kedvezően hatott a gazdasági folyamatok mellett a munkaerőért folyó verseny erősödése is.

A foglalkoztatás változása nemzetgazdasági áganként jelentős különbségeket mutat, nem csak abban, hogy a válság mely ágazatokat sújtotta leginkább, hanem abban is, hogy mikor sújtotta, illetve a megindult hanyatlás visszafordult-e. A foglalkoztatottak legnagyobb része a

feldolgozóiparban dolgozik, ebben a szektorban 2010-ben és 2012-ben volt a legalacsonyabb az időszak foglalkoztatási rátája. Ezután, ha nem is egyenletesen, de nőtt a foglalkoztatottak száma, azonban 2016-ban még mindig nem érte el arányaiban a 2006-os szintet (az elmaradás 0,3 százalékpontos). A legnagyobb mértékű romlás a kereskedelem és járműjavítás szektorban következett be: itt 14,8%-ról 12,5%-ra csökkent 10 év alatt a foglalkoztatottak aránya. Az építőiparban foglalkoztatottak száma 2006-2016 közt 46 ezer fővel, 15,8 százalékponttal csökkent. A közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítási szektorban dolgozók száma azonban a 2006. évi 299 ezer főről 2016-ra 472 ezer főre nőtt, ami 62,7 százalékpontos emelkedésnek felel meg. A szálláshely, vendéglátás szektorban az elemzett időszakban 22,4%-kal nőtt a foglalkoztatás.

3.2. AZ AKTIVITÁSI RÁTA ALAKULÁSA 2006 ÉS 2016 KÖZÖTT

A népesség gazdasági aktivitásának alakulása 2006-hoz viszonyítva 2016-ban kedvező irányú változást mutatott. A ráta 55,0%-ról 61,1%-ra, mintegy 6 százalékponttal növekedett, a 15-74 éves korú népesség létszámának 210 ezer fős csökkenése mellett. Ezen belül a foglalkozottak száma 10,8%-os növekedést, míg a munkanélkülieké 26,3%-os csökkenést mutatott 2006-hoz képest. Ezzel egy időben, 15,8%-kal lett kevesebb a gazdaságilag inaktívak – nyugdíjasok, szociális ellátásban részesülők, valamint az eltartottak – száma.

Az Európai Unió (EU) tagállamaihoz hasonlítva az aktivitási ráta tekintetében hazánk a 2006. évi utolsó előtti helyről 2016-ra 7 helyet lépett előre a rangsorban. Bár az aktivitási ráta még így is elmarad az uniós országok átlagától, a különbség jelentősen csökkent. A vizsgált időszakban az uniós országai közül csak Málta esetében volt nagyobb mértékű az aktivitási ráta növekedése, mint Magyarországon.

A foglalkoztatottság tekintetében, a 15-64 éves korosztályban hazánk megközelítette az EU átlagát, amely 2016-ban 66,6% volt, míg ez az arány Magyarországon 66,5%-ot tett ki. A 15-74 éves korosztályban az EU 73,1%-os átlagos foglalkoztatottsága csak 3 százalékponttal haladta meg Magyarországot (70,1%).

Részletesen:

2006-ban a 15–74 éves népességből 4,247 millióan voltak gazdaságilag aktívak, vagyis az aktivitás 55,0%-os volt. Ez az előző évihez képest 0,5 százalékpontos javulást jelentett. A férfiak 62,4%-os aktivitási aránya az előző évinél 0,7 százalékponttal volt magasabb, míg a nők 46,2%-os aktivitási aránya a 2005-ben megfigyeltet 0,4 százalékponttal haladta meg.

A világméretű pénzügyi és gazdasági válság hatása 2008 végére már a munkaerő-piacon is érezhető volt. Az Európai Unió tagországaiban mintegy 5 millióval nőtt a munkanélküliek száma. A recesszió hatására 2008 negyedik negyedévéől kezdődően Magyarországon nemcsak a foglalkoztatás csökkent, markánsan romlani kezdtek a munkanélküliségi mutatók is. A munkanélküli ráta 2010 végére elérte a 11,2%-ot.

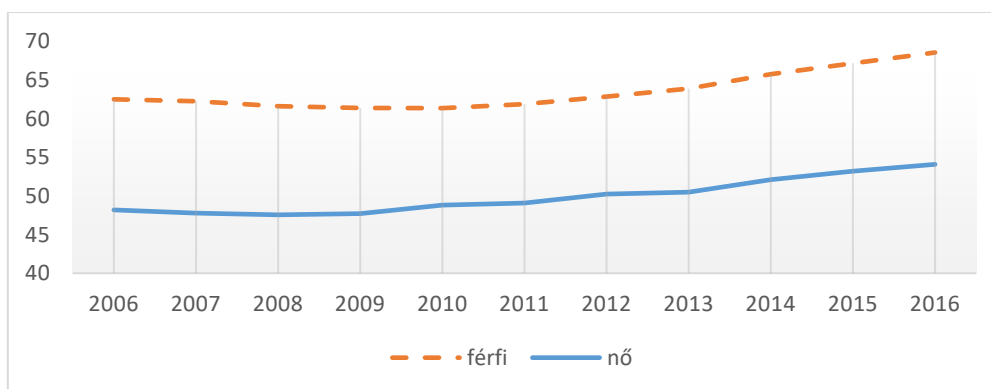
2011 közepén lelassult a válságból való gazdasági kilábalás, sőt 2012 elejére Magyarország gazdasági teljesítménye ismét visszaesett, a magyar gazdaság 2012 közepétől 2013 végéig terjedő időszaka gyenge növekedéssel volt jellemezhető. Az átlagos aktivitási ráta a 15-74 éves korcsoportban ekkorra elérte az 57,0%-ot.

A 2. ábra az aktivitás nemek szerinti alakulását mutatja be. 2009-ben a nők aktivitása közel azonos arányú volt, mint 2006-ban, miközben a férfiaké csökkenést mutatott, amit részben a válságágotok (járműgyártás, építőipar, fémfeldolgozás) férfi munkavállalói dominanciája és ezen munkahelyek megszűnése indokol. 2006-hoz viszonyítva 2016-ban az aktivitási ráta mindkét nem esetében jelentősen emelkedett. Jóllehet, a férfiak aktivitási rátája a teljes

időszakban magasabb volt a nőknél, az aktivitási ráta változásai a két nem esetében hasonló tendenciákat követtek. Ennek következtében a férfiak és nők aktivitása közötti különbség mértéke időben – kisebb ingadozások mellett – viszonylag állandó. A nők alacsonyabb aktivitását elsősorban a gyermekvállalás – jöllehet, a kisgyermekesek munkavállalási korlátozásait jelentősen enyhítették – és a nők 40 ledolgozott év után szerzett nyugdíj-jogosultsága magyarázza. (2016-ban a „nők 40” nyugdíj-igénybevétele elérte a 139 ezer főt).

2. ábra

Az aktivitási ráta alakulása nemek szerint a 15-74 évesek közt (%-ban)

Forrás: KSH (STADAT: 2.1.1. A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként (1998–), ÁSZ szerkesztés

A teljes elemzett időszak vonatkozásában a gazdaságilag aktív férfiak aránya az aktív 15-74 éves korosztályon belül 63,6% körül, míg az aktív nőké alacsonyabb szinten, 49,9% körül alakult.

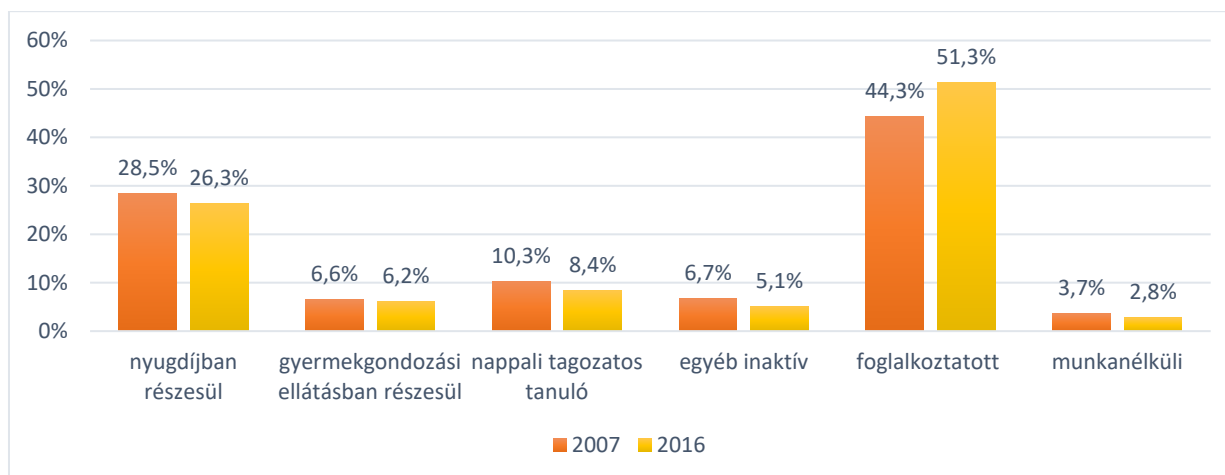
Ha a gazdaságilag aktív népesség számának változását és a foglalkoztatottak számának változását vetjük össze a vizsgált időszakra vonatkozóan, akkor megállapítható, hogy a válság időszakában, de már a kilábalás kezdeti szakaszában, 2010-ben a gazdaságilag aktív népesség száma lassú növekedésnek indul és az elemzett időszak végéig a növekedés közel azonos ütemben folytatódik, miközben a foglalkoztatottak számának növekedése csak 2011 után kezd emelkedni és 2014-ben éri el a 2006-os szintet. Az aktivitás növekedési üteme egészen 2015-ig magasabb, mint a foglalkoztatásé, 2015-től azonban a foglalkoztatás meredeken kezd nőni, növekedési üteme meghaladja az aktivitásét, amely folyamat még 2016-ban is folytatódott.

A 15-74 éves férfiak és nők munkaerő-piaci státusában bekövetkezett változásait a 3. és 4. sz. ábrák mutatják be. Az aktivitás növekedése mellett, az inaktívok csoportján belül is jelentős változások játszódtak le a vizsgált időszakban. A nők esetében a gyermekgondozási ellátásban részesülők arányában 2007-től 2016-ig kismértékű csökkenés volt tapasztalható (6,2%-ra). A nyugdíjasok aránya mindkét nem esetében csökkent 2007 és 2016 között: a nőknél 28,5%-ról 26,3%-ra, a férfiaknál 21,8%-ról 18,8%-ra. A nappali tagozatos hallgatók esetében 2007 és 2016 között a férfiak esetében 11,3%-ról 9,1%-ra, a nők esetében 10,3%-ról 8,4%-ra csökkent az arány.¹

¹ Az adatok 2007-től állnak rendelkezésre.

3. ábra

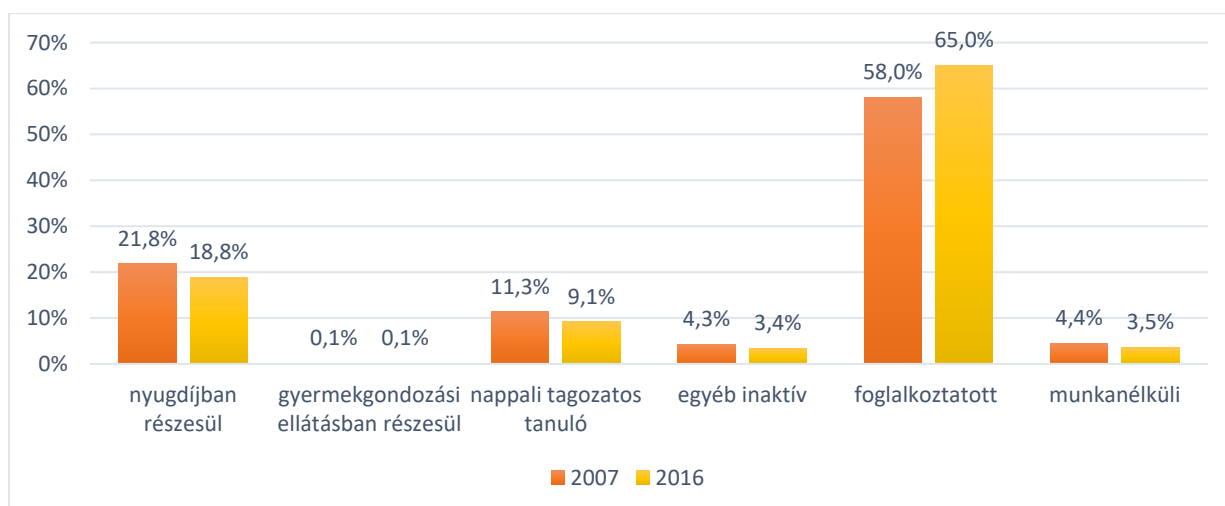
A 15-74 éves nők megoszlása munkaerő-piaci helyzet szerint

Forrás: KSH, Munkaerő-piaci folyamatok, ÁSZ szerkesztés

4. ábra

A 15-74 éves férfiak megoszlása munkaerő-piaci helyzet szerint

Forrás: KSH, Munkaerő-piaci folyamatok, ÁSZ szerkesztés

A vizsgált időszakban az aktivitást számos tényező befolyásolta, legfőképpen a nyugdíjrendszer átalakítása és egyes szociális transzferek szigorítása (pl. segély helyett munka) járultak hozzá a növekedéshez, de a népesség kor szerinti összetételének változása is hatással volt arra. A munkaképes lakosság kedvezőbb végzettség szerinti összetétele (ami a kilépő korosztályokat pótló, fiatalabb és képzettebb munkaerőnek köszönhető) – szintén előnyös hatással volt az aktivitásra.

A tanulmányok folytatásának (ami nem támogatja az aktivitás növekedését) és az iskolázottság növekedésének (ami elősegíti a munkaerő-piacon történő sikeres elhelyezkedést) ellentétes hatása rövidtávon kiegyenlíti egymást az aktivitási ráta tekintetében (Cseres-Gergely [et al], 2012). Egyre többen folytatnak hosszabb tanulmányokat, ami átmenetileg csökkenti az aktivitást, a tanulmányok befejezése után azonban a magasabban iskolázottak aktivitása hosszú távon magasabb marad. A vizsgált időszakban ugyanakkor csökkent a nappali tagozaton tanulók aránya, ami főként a korosztály alacsonyabb népesség-számának tulajdonítható. Ezen

fiatalok azonban a képzettség nélküliek csoportját erősítik, így a foglalkoztatottság növekedéséhez csak korlátozottan tudnak hozzájárulni.

A munkanélküliek és az inaktívak között fokozatos átrendeződés ment végbe, részben annak következményeként, hogy a szociális és a társadalombiztosítási rendszer – az emelkedő nyugdíjkorhatár, a szigorodó rokkantossági feltételek, a megszűnő vagy csökkenő szociális juttatások miatt – egyre kevesebb aktív korú személynek teszi lehetővé a munkaerő-piacról történő végleges, de legalábbis tartós kilépést. Szigorodott továbbá az aktív álláskeresési tevékenység számonkérése is a munkanélküliségi ellátórendszert igénybe vevők esetében.

4. A HAZAI AKTIVITÁS ALAKULÁSA NEMEK ÉS KORCSOPORTOK SZERINT

Az aktivitási ráta alakulását szemlélteti **nemek és korcsoportok** szerinti bontásban az 1. és 2. táblázat és az 5. ábra. 2006-hoz viszonyítva 2016-ra mindkét nem és minden korcsoport esetében nőtt az aktivitás mértéke. Ugyanakkor az egyes korcsoportok között jelentős különbségek mutatkoznak a növekedés mértékének tekintetében. A férfiaknál a növekedés a 60-64 éves korcsoport esetében volt a legjelentősebb mértékű (28 százalékpont) 2006 és 2016 között. Őket az 55-59 éves korcsoport (17,7 százalékpont) és az 50-54 éves korcsoport (12,6 százalékpont) követi. A nőknél, bár más sorrendben, szintén ebben a három korcsoportban emelkedett a leginkább az aktivitási ráta: az 50-59 éves korcsoportban 23,4 százalékponttal, a 60-64 éves korcsoportban 14,3 százalékponttal, az 50-54 éves korcsoportban pedig 13,8 százalékponttal.

Az aktivitás nagymértékű növekedése az idősebb korcsoportok esetében elsősorban a nyugdíjrendszert érintő szigorításokkal magyarázható, illetve, az elmúlt időszak munkaerő-piaci keresletének növekedésével, amely a korábban (munkaerő-piaci szempontból) veszélyeztetett csoportok elhelyezkedésének is kedvez. (Az Eurostat adatai és a KSH felmérése szerint 2016 végén a feldolgozóiparban, a szolgáltató szektorban és az építőiparban volt a legtöbb betöltetlen álláshely, a cégek mintegy 40%-a szembesült azzal, hogy nem tudott megfelelő számú szakképzett munkaerőt alkalmazni.) Mindamelllett, a férfiak és a nők esetében is jelentős csökkenés következik be az 59. életévet követően: míg az 55-59 éves korosztályban az aktívak aránya átlagosan 73,2%-os volt 2016-ban, a 60-64 éveseknél ez az arány már csak 35,3%. Ilyen nagyarányú csökkenés a nyugdíjkorhatár 65 évre emelésével (2020-ban) már nem lesz tapasztalható.

Számottevő növekedés látható a 20-24 éves korcsoportok esetében is, ami a felsőoktatásban történő létszámcsökkenéssel – 2006-ban 84 269 fő, 2016-ban már csak 79 284 fő jelentkezett főiskolai vagy egyetemi képzésre –, a nők esetében pedig a gyermekvállalás egyre későbbi időpontra történő kitolódásával, a gyermek melletti munkavállalást segítő kormányzati intézkedésekkel is magyarázható, ami esetükben a 25-29 éves korcsoportban is jelentős mértékű növekedést generált az aktivitás tekintetében. A felsőoktatásban és a gyermekvállalásban történő létszámcsökkenést a korcsoport létszámának természetes csökkenése is magyarázza.

A 20-24, 50-54 és 55-59 éves korosztályok aktivitási arányának változásait elemezve szembetűnő a korcsoportváltáskori növekedés illetve csökkenés, mind a nők, mind a férfiak esetében: a 20-24 évesek aktivitási aránya 2006-ban még csak 52,6%-os (nők: 41,2%) volt, 5 évvel később ugyanezen csoport aktivitási aránya a férfiaknál már 86,6%-ra, a nőknél 66,5%-ra nőtt (25-29 évesek korcsoportja.) 2016-ban, 5 évvel később a 25-29 évesek átléptek a 30-34 éves korcsoportba, foglalkoztatási rátájuk a férfiaknál 95,0, a nőknél 70,0%-ra emelkedett. A növekedést a felsőfokú végzettségűek munkaerőpiacra lépése, majd idővel tapasztaltabbá válásuk, így munkaerő-piaci szempontból előnyösebb pozíciójuk (sikeresebb foglalkoztatásuk, elhelyezkedési esélyeik növekedése) magyarázza. Ezzel ellentétes folyamatok játszódtak le az

50-54 és 55-59 korcsoportokban. A korosztályokban foglalkoztatott férfiak és nők foglalkoztatási aránya jelentősen csökkent 5 illetve 10 évvel később, amely egyfelől a korcsoportnál jelentkező betegségekkel, a rokkanttá nyilvánítás nagyobb számával függ össze, másfelől romló munkapiaci helyzetükkel is magyarázható. Az 50 év feletti aktívak ugyanis munkapiaci szempontból (a fiatalabb munkavállalókhöz képest) hátrányos helyzetűnek tekinthetők, a munkahelyvédelmi akcióterv intézkedései többek közt emiatt terjednek ki erre a veszélyeztetett korcsoportra. A nők és férfiak közötti jelentős aránybeli eltéréseket pedig az magyarázza, hogy munkaerő-piaci helyzetük a férfiakéhoz képest kedvezőtlenebb (különösen a kiskorú gyermekkel rendelkező nőké), egy részük gyermeknevelés miatt nem vállal munkát illetve egyéb tényezők miatt (pl. az otthonápolás feladatainak ellátása) minden korcsoportban alacsonyabb foglalkoztatási arányuk a teljes népességben belül.

1. táblázat

A férfiak aktivitási arányának alakulása korcsoportok szerint %-ban

Év	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	Összesen %-ban
2006	6,6	52,6	89,1	93,6	91,7	87,1	82,7	74,7	61,3	19,2	6,1	1,9	55,0
2007	5,7	52,1	89,0	93,0	91,9	88,3	83,1	75,6	60,6	18,4	6,8	2,1	54,7
2008	5,6	50,6	88,3	93,3	91,8	88,7	83,3	76,3	57,9	16,8	6,4	2,7	54,3
2009	4,8	49,5	86,7	93,3	91,8	88,7	83,1	76,3	60,6	17,3	6,9	2,5	54,3
2010	4,3	49,5	86,5	92,9	92,2	88,5	84,6	76,6	62,2	17,2	6,6	2,2	54,8
2011	4,2	48,5	86,6	93,3	93,2	88,5	86,2	78,7	64,0	18,4	7,3	2,8	55,2
2012	4,6	49,1	87,4	94,2	93,4	90,3	87,0	81,2	67,4	18,4	7,3	2,6	56,3
2013	5,8	53,0	87,2	93,2	93,3	91,5	87,8	81,4	71,4	22,6	6,4	2,9	57,0
2014	6,5	55,6	90,1	94,6	94,9	93,5	89,1	82,5	75,0	29,6	5,7	2,8	58,7
2015	8,2	56,2	90,3	93,7	95,1	94,5	90,5	85,7	77,9	38,2	5,9	3,2	59,9
2016	8,4	59,4	89,9	95,0	95,1	94,7	90,6	87,2	79,0	47,3	6,9	4,5	61,1

Forrás: KSH STADAT: Aktivitási arány korcsoportok szerint, nemenként, ÁSZ szerkesztés

2. táblázat

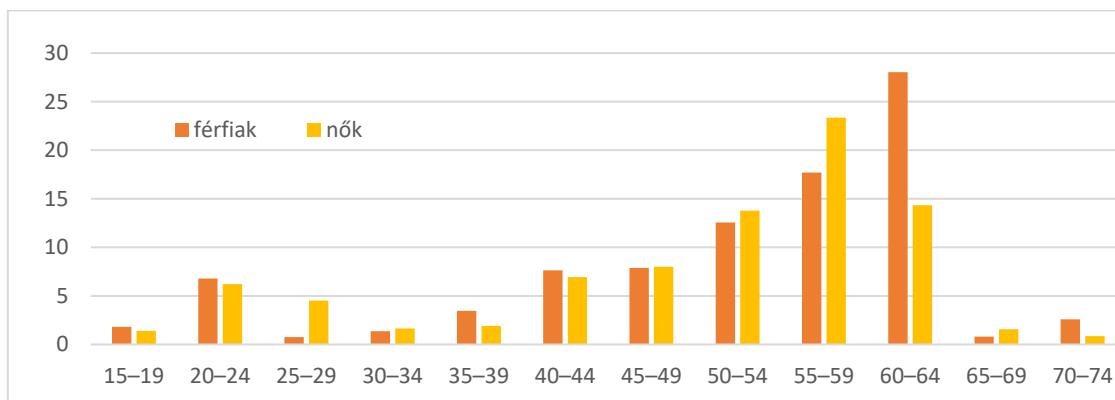
A nők aktivitási arányának alakulása korcsoportok szerint %-ban

Év	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	Összesen %-ban
2006	3,9	41,2	66,4	68,4	75,1	79,0	79,4	71,4	44,0	8,9	2,6	0,5	48,2
2007	3,1	39,3	65,8	68,1	74,3	80,7	79,3	72,0	41,9	9,6	3,7	0,6	47,8
2008	3,0	38,7	66,8	65,2	74,9	81,2	79,5	73,5	40,9	10,1	3,6	0,9	47,6
2009	3,0	38,8	66,2	64,5	75,4	81,7	80,2	74,1	43,7	10,0	3,3	1,0	47,7
2010	3,2	39,6	66,7	65,6	75,1	82,3	82,7	75,7	50,5	10,0	3,6	1,1	48,8
2011	2,6	39,2	66,5	65,6	73,3	82,5	83,2	76,1	54,7	11,6	3,8	1,4	49,1
2012	2,8	42,1	68,7	67,2	74,8	84,0	84,5	80,0	54,4	11,8	4,1	1,1	50,2
2013	3,7	41,1	69,1	69,3	74,9	83,8	85,4	80,0	55,7	11,8	4,0	0,7	50,5
2014	4,6	43,9	70,7	70,2	77,7	84,5	86,9	81,9	60,5	14,1	3,4	1,1	52,1
2015	4,9	46,2	70,0	71,4	77,4	85,2	87,1	85,0	63,2	18,6	3,9	1,3	53,2
2016	5,3	47,4	70,9	70,0	77,0	86,0	87,4	85,1	67,4	23,3	4,2	1,4	54,1

Forrás: KSH STADAT: Aktivitási arány korcsoportok szerint, nemenként, ÁSZ szerkesztés

**Az aktivitási ráta növekedése 2006 és 2016 között korcsoportok és nemek szerint
százalékpontban**

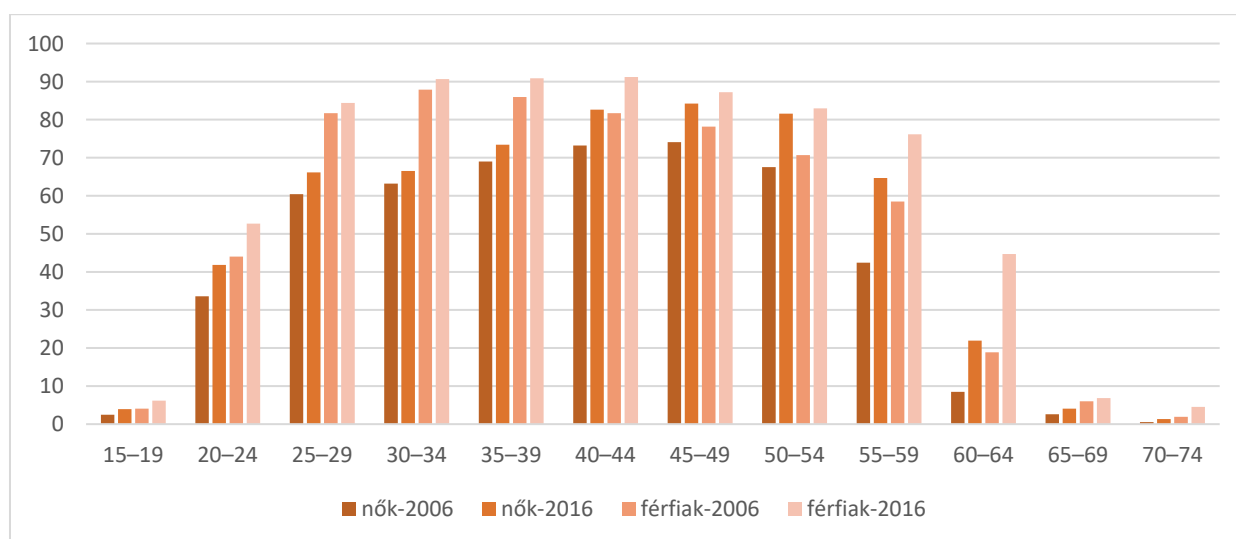

Forrás: KSH STADAT: Aktivitási arány korcsoportok szerint, nemenként, ÁSZ szerkesztés

A következőkben azt vizsgáltuk, hogy az aktivitási ráta nemek és korcsoportok szerinti előbb ismertetett változásai mögött a **munkanélküliségi és foglalkoztatottsági ráta** milyen irányú változásai zajlottak le.

A 6. sz. ábrán látható, hogy mindkét nem és mindegyik korcsoport esetében nőtt a foglalkoztatási ráta 2006-hoz viszonyítva. A foglalkoztatottság növekedése mindkét nem esetében az 50-54, 55-59 és 60-64 éves korcsoportban volt a legnagyobb mértékű, az aktivitás növekedése is ezeknél a korcsoportoknál volt a legjelentősebb. Az a tény, hogy az idősebb korcsoportok foglalkoztatottságának növekedése mellett a többi korcsoport esetében is növekedés volt tapasztalható, arra utal, hogy a foglalkoztatás tekintetében nem érvényesült kizorító hatás az egyes korcsoportok között. A növekvő foglalkoztatás elsősorban a termelő vállalkozások elmúlt időszakban tapasztalható megnövekedett munkaerő-keresletének köszönhető.

A foglalkoztatási ráta nemek és korcsoportok szerint 2006-ban és 2016-ban

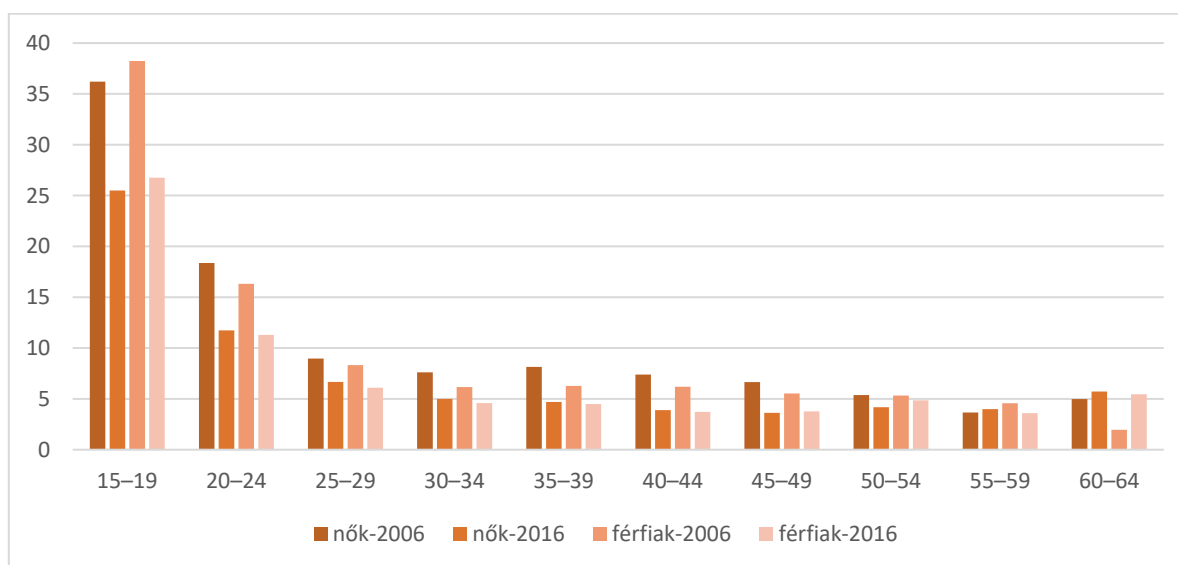

Forrás: KSH (STADAT: 2.1.13. Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint, nemenként), ÁSZ szerkesztés

Az aktivitás annak ellenére erősödött a vizsgált időszakban, hogy – az 55-59 éves és a 60-64 éves nők, valamint a 60-64 éves férfiak kivételével – mindkét nem és minden korcsoport esetében csökkent a munkanélküliségi ráta 2006 és 2016 között (7. sz. ábra), vagyis az aktivitás növekedését az inaktívok egy részének aktívvá válása is előidézte. A munkanélküliségi ráta csökkenése a fiatalabb korcsoportokban volt a legnagyobb mértékű, bár esetükben még így is jelentősen magasabb a munkanélküliek aránya a többi korcsoportéhoz viszonyítva. A 15-24 évesek munkanélküliségét egyrészt az alacsony végzettségűek illetve a végzettséggel nem rendelkezők magas aránya, másrészt a korosztályban tanulók, vagyis inaktívok magas száma magyarázza, valamint az a tény, hogy a frissen végzett képzett fiatalok tudása, gyakorlatlansága, készségei gyakran nem felelnek meg a munkáltatói igényeknek. Jóllehet, az elmúlt években a probléma kezelését több kormányzati intézkedés is segítette, a vállalkozásoknak felajánlott további adókedvezmények és ösztönzők javíthatnak a fiatalok foglalkoztatottsági adatain.

7. ábra

A munkanélküliségi ráta nemek és korcsoportok szerint 2006-ban és 2016-ban

Forrás: KSH STADAT: 2.1.23. Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint, nemenként, ÁSZ szerkesztés²

Amennyiben összevetjük **Magyarország és az EU 28 tagállama** aktivitási adatait 2006 és 2016 közt az **egyes korcsoportok tekintetében**, megállapítható, hogy szinte minden korcsoportban és mindkét nem esetében kedvezőbb volt a hazai aktivitási ráta változása, mint az uniós átlag. Ez alól csak a 60-64 és a 65-69 éves nők jelentenek kivételt, akiknek esetében – bár csak igen kis mértékben – a növekedés kisebb mértékű volt az uniós átlagnál. A hazai aktivitási ráta nemzetközi felzárkózásához mindkét nem és – az előbbieken említetten kívül – minden korcsoport hozzájárult, ugyanakkor az 50-54, az 55-59 és a férfiak esetében a 60-64 éves korcsoport szerepe ebben kiemelkedő volt. Szintén a felzárkózás irányába hatott, hogy míg uniós szinten csökkent a fiatal korcsoportok aktivitása, addig hazai szinten itt is növekedés mutatkozott, különösen a 20-24 évesek között.

Amennyiben az **egyes korcsoportokat nemek szerint szétválasztjuk**, azt tapasztaljuk, hogy az előzőleg ismertetett kedvező változások ellenére is a fiatalok – vagyis a 15-19 éves és a 20-24 éves korcsoportok – esetében a férfiak és a nők között is jelentősen alacsonyabb az aktivitás hazánkban, mint az EU-ban. A nappali tagozaton tanuló fiatalok – ha tanulmányaik mellett

² A munkanélküliekre vonatkozóan a 65 év felettiekre nem áll rendelkezésre adat.

dolgoznak – a foglalkoztatottak között jelennek meg. Tekintve, hogy Magyarországon a diákmunka sokkal kevésbé általános, mint a nyugat- vagy az észak-európai országokban, ez utóbbiakban a miénknél magasabb a fiatalok foglalkoztatási rátája (KSH, 2010). A 25-29 és a 30-34 éves korcsoport esetében a férfiaknál magasabb, a nőknél alacsonyabb a magyarországi aktivitási arány, mint az uniós átlag. A nők esetében az aktivitásban tapasztalt elmaradást a gyermekgondozási ellátási idő és a közfoglalkoztatásban – a férfiakétól eltérő – alacsonyabb arányú részvételük is magyarázza.

A hazai 40-44 éves korcsoport aktivitási rátája mindkét nem esetében magasabb az uniós átlagnál. A nők esetében a 45-49 és az 50-54 éves korcsoportban is kedvezőbb a hazai aktivitási ráta, mint az uniós átlag, míg a hazai férfiakat kismértékű elmaradás jellemzi.

A 60 évnél idősebb korcsoportok esetében – az elmúlt 10 évben lezajlott kedvező változások ellenére – még 2016-ban is megmutatkozik az aktivitási ráta magyarországi elmaradása, ezen belül is a különbség a 60-64 éves nők korcsoportjában a legszámottevőbb (12,8 százalékpont). Ennek hátterében jórészt a nők korengedményes nyugdíjba vonulásával kapcsolatos, 2011-től hatályos intézkedések állnak.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a fiatalok aktivitását növelő állami intézkedések hatásosnak bizonyultak, ugyanakkor a 15-24 éves korcsoportok tekintetében további állami ösztönzők illetve a gyakorlat-orientált képzések kiterjesztése javíthatják a foglalkoztatást. Az idősek aktivitását tovább növelheti a 2020-ig megvalósuló nyugdíj-korhatár emelés valamint a gazdaságban jelentkező, fokozódó munkaerő-kereslet.

5. AZ AKTIVITÁS ÉS FOGLALKOZTATÁS TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI

5.1. A NŐK ÉS FÉRFIAK AKTIVITÁSÁNAK VÁLTOZÁSA RÉGIÓK SZERINT

Az aktivitási ráta területi megoszlása meglehetősen eltérő képet mutat Magyarország régióiban. Magyarországot területi egyenlőtlenség jellemzi, ma is érzékelhető egy „lejtő” az ország nyugat-keleti, valamint észak-déli tengelye közt. Budapest (az agglomerációjával együtt) az ország többi részétől jelentősen különbözik, többek között az intézményrendszerek és a közlekedési hálózatok centrális jellege, a gazdasági aktivitás (pl. vállalkozások és foglalkoztatottság magasabb aránya) tekintetében.

Közép-Magyarország gazdasági teljesítménye az ország hét régiójából a vizsgált időszak minden évében kimagasló volt. A régió évtizedek óta is a legdinamikusabban fejlődő térsége az országnak, amelynek oka főként a főváros kiemelkedő szerepe. Előnye a gazdasági válság csúcspontján, 2009-ben volt a legnagyobb.

Az ezt követő két évben mérséklődött a többi régió lemaradása, főleg a fejlettebb *Nyugat- és Közép-Dunántúl*. A 2012. évi GDP-csökkenéssel azonban ismét nyílt a fejlettségi olló, a közép-magyarországihoz képest egyedül Dél-Alföld teljesítménye javult. Az Európai Unió összes régiójához viszonyítva a nyugat-dunántúli térség gazdasági fejlettsége nőtt 2008-2014 között az egyik legnagyobb mértékben, miközben Közép-Magyarország stagnált (Eurostat 2016). A régiók közti különbségeket gazdasági földrajzuk, országon belüli elhelyezkedésük (a határoktól, a fővárostól való távolságuk) és a rendszerváltást követő fejlődésük magyarázza.

3. táblázat

A népesség, a foglalkoztatottak és a munkanélküliek száma 2006-ban és 2016-ban Budapesten és a régiókban

	Budapest	Pest megye	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Dél-Alföld	Észak-Alföld
NÉPESSÉGSZÁM /EZER FŐ								
2006	1 698,1	1 157,5	1 108,1	1 000,1	977,4	1 261,4	1 347,3	1 533,1
2016	1 759,4	1 234,5	1 060,7	983,9	900,8	1 153,7	1 262,9	1 474,4
FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA /EZER FŐ								
2006	750,2	489,9	465,4	428,9	350,6	425,5	489,2	528,8
2016	840,3	565,6	487,9	457,0	370,7	466,6	549,5	613,9
MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMA /EZER FŐ								
2006	38,3	28,7	29,7	26,3	34,1	49,7	42,8	64,8
2016	38,0	17,8	15,3	12,6	24,3	31,5	32,5	62,7

Forrás: KSH, (STADAT 6.1.1. A lakónépesség nem szerint, január 1. (2001–), 6.2.1.5. A foglalkoztatottak száma foglalkoztatásuk jellege szerint (2006–), 6.2.1.6. A munkanélküliek száma (2000–)*), ASZ szerkesztés

A 3. táblázat a régiók és Budapest népességének, a foglalkoztatottaknak és a munkanélkülieknek a számát mutatja be 2006-ban és 2016-ban. Miközben Budapest és Pest megye lakosságának száma növekedett az elemzett időszakban, a többi régióban az elvándorlás és a csökkenő lakosságszám miatt jelentős mérséklődés következett be. Ezekben a régiókban - a népesség csökkenése ellenére - mindenhol javultak a foglalkoztatással és munkanélküliséggel kapcsolatos adatok. A javulás elsősorban a közfoglalkoztatással függ össze: a közfoglalkoztatottak átlagos létszáma 2016-ban Szabolcs-Szatmár-Bereg (Észak-Alföld) és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (Észak-Magyarország) volt a legmagasabb, a közfoglalkoztatottak csaknem egyharmada (32,3%-a) köthető ehhez a két megyéhez. Győr-Moson-Sopron, Vas, Komárom-Esztergom, Tolna és Veszprém megyében csak 2,3-3,9 ezer fő között alakult a közfoglalkoztatottak átlagos létszáma a 2016-ban (BM, 2017), a közfoglalkoztatás tehát területileg egyenlőtlenül, a kedvezőtlenebb gazdasági és munkaerőpiaci helyzetű járásokra, településekre koncentráltan valósul meg. A közfoglalkoztatásban dolgozók megyénkénti, régiókénti megoszlását 2015-2016-ban a 4. táblázatban láthatjuk.

A közfoglalkoztatottak száma megyénként és régióként 2015-ben és 2016-ban

A közfoglalkoztatásban foglalkoztatott személyek éves átlagos létszáma					
megye	2015		2016		Változás az előző évhez képest (%)
	fő	megoszlás, %	fő	megoszlás, %	
Budapest	16 791	8,1	18 427	8,2	9,7
Pest	4 866	2,3	5 288	2,4	8,7
Fejér	5 171	2,5	5 190	2,3	0,4
Komárom-Esztergom	2 353	1,1	2 765	1,2	17,5
Veszprém	3 566	1,7	3 872	1,7	8,6
Győr-Moson-Sopron	2 124	1,0	2 267	1,0	6,7
Vas	3 112	1,5	2 755	1,2	-11,5
Zala	3 932	1,9	4 041	1,8	2,8
Baranya	13 738	6,6	15 048	6,7	9,5
Somogy	7 831	3,8	9 312	4,2	18,9
Tolna	3 834	1,8	3 835	1,7	0,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	36 203	17,4	36 485	16,3	0,8
Heves	6 430	3,1	6 788	3,0	5,6
Nógrád	7 353	3,5	7 115	3,2	-3,2
Hajdú-Bihar	17 862	8,6	20 356	9,1	14,0
Jász-Nagykun-Szolnok	12 364	5,9	13 048	5,8	5,5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	31 680	15,2	35 784	16,0	13,0
Bács-Kiskun	7 971	3,8	9 332	4,2	17,1
Békés	14 514	7,0	14 466	6,5	-0,3
Csongrád	6 432	3,1	7 296	3,3	13,4
Összesen	208 127	100,0	223 470	100,0	7,4

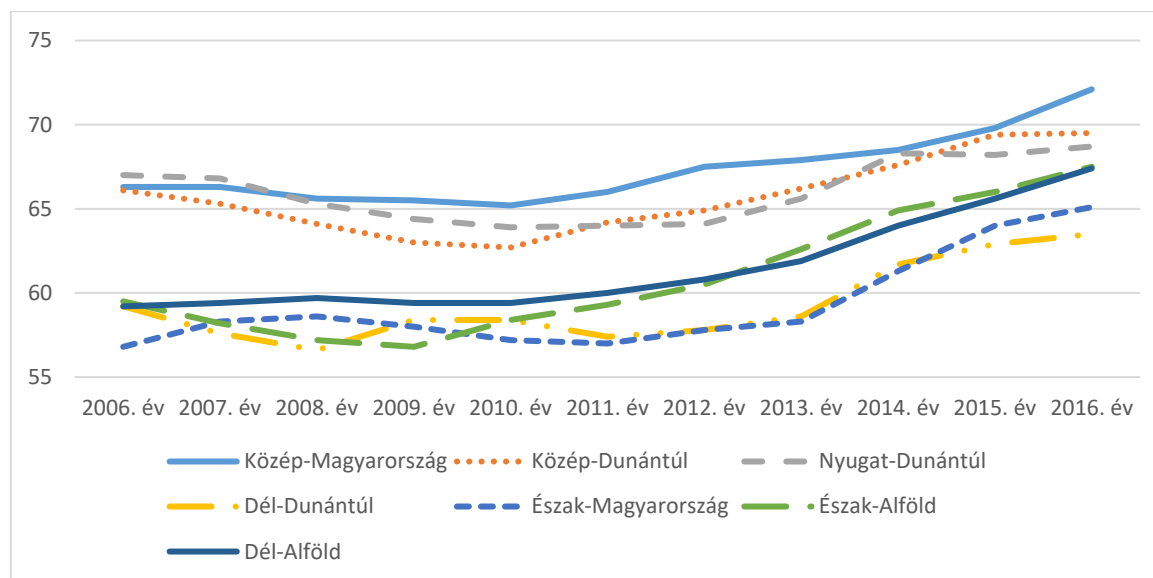
Forrás: BM adattár, A területi besorolás alapja a szerződés kötés helye.

A nemek közötti eltéréseket részletesen az alábbiakban mutatjuk be:

2006-ban a **férfiak aktivitási rátája** a Nyugat-Dunántúli régióban volt a legmagasabb (67,0%), amit kis lemaradással a Közép-Magyarországi és a Közép-Dunántúli régió követett (66,3 és 66,1%). E három régióhoz képest jelentős lemaradást mutatott a fennmaradó 4 régió, közülük is 56,8%-os aktivitási aránnyal az Észak-Magyarországi régió volt a sereghajtó.

A vizsgált időszakban a férfiak aktivitási rátája – a válság időszakát jellemző időszakos visszaeséstől eltekintve – minden régióban nőtt, azonban a növekedés eltérő üteme miatt 2016-ra átrendeződött a régiók korábbi sorrendje. Emellett csökkent a régiók közötti különbség is: a korábban leszakadt régiók (2006-ban Észak-Magyarország 56,8%, Dél-Alföld 59,2%) felzárkózása volt tapasztalható. 2016-ban a férfiak aktivitási rátáját tekintve a Közép-Magyarországi régió volt az első helyen 72,1%-os aktivitási rátával, míg az Észak-Magyarországi régió továbbra is az utolsó helyet foglalta el (65,1%). A legdinamikusabb növekedés Dél-Alföld (59,2-ről 67,4%) és Észak-Magyarország esetében következett be. (Lásd a 8. ábrán).

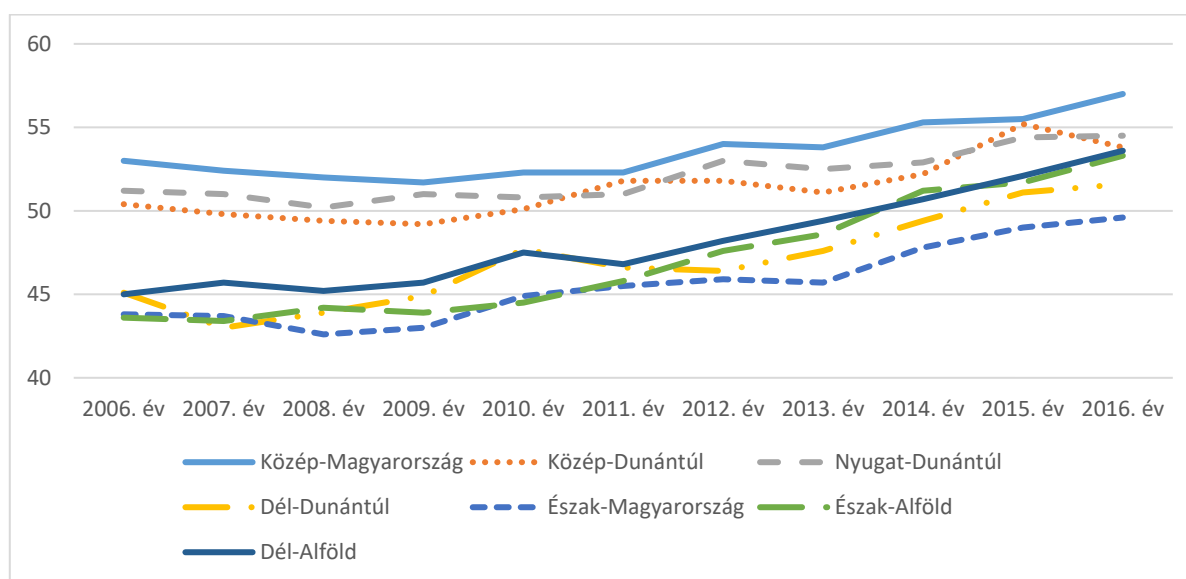
A férfiak aktivitási arányának alakulása régiónként

Forrás: KSH (Statinfo, 15-74 éves népesség gazdasági aktivitási mutatói nemek szerint), ÁSZ szerkesztés

A nők esetében 2006-ban a Közép-Magyarországi régióban mérték a legmagasabb aktivitási rátát (53,0%), amit a Nyugat-Dunántúli (51,2%) és a Közép-Dunántúli régió (50,4%) követett. A legrosszabb adatokkal rendelkező régió az Észak-Alföldi régió volt (43,6%). A nők aktivitási rátája – a válság időszakát jellemző időszakos visszaeséstől eltekintve – minden régióban nőtt, megfigyelhető a leszakadó régiók felzárkózása (Észak-Alföldön 2016-ban 53,3%-ra, Dél-Alföldön 45,0%-ról 53,6%-ra nőtt). A legalacsonyabb aktivitás Észak-Magyarországot jellemezte 2016-ban (49,6%), azonban a növekedés itt is dinamikus volt 2013-at követően. A legmagasabb aktivitást 2016-ban a közép-magyarországi régió érte el (57,0%-kal.) A változásokat a 9. ábra szemlélteti.

A nők aktivitási arányának alakulása régiónként

Forrás: KSH (Statinfo, 15-74 éves népesség gazdasági aktivitási mutatói nemek szerint), ÁSZ szerkesztés

5.2. A MUNKANÉLKÜLISÉG KÜLÖNBSÉGEI RÉGIÓK ÉS NEMEK SZERINT

Az előzőekben ismertettük az aktivitásban megmutatkozó régiók közötti különbségeket. Lényeges azonban munkaerő-piaci szempontból, hogy egy adott régióra jellemző aktivitási szint a munkanélküliség és a foglalkoztatottság milyen kombinációjából adódik. Éppen ezért megvizsgáltuk, hogy a munkanélküliségi ráta miként alakult a vizsgált időszakban, az egyes régiók tekintetében.

Az aktivitás, ezen belül a munkanélküliség regionális eltéréseit egy időszakban meghatározza, hogy a régióban az alkalmazhatóak létszáma, összetétele hogyan változott, a versenyszféra munkaerő-kereslete milyen ágazatokban és térségekben nőtt vagy csökkent, az alkalmazásban állók száma nőtt-e, vagy csökkent-e a vállalkozásoknál. A foglalkoztatottságot növelheti egy térségben, ha bővül az ipari termelés, szolgáltatások, mezőgazdasági termelés, kereskedelem volumene.

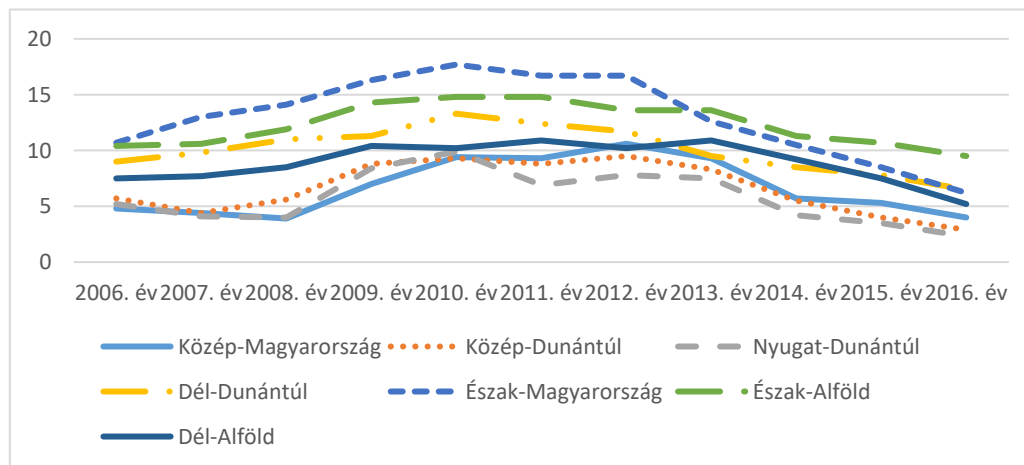
A 10. és 11. ábrák szemléltetik, hogy a vizsgált időszakban összességében mindkét nem esetében és minden régióban – a válság időszakától eltekintve – a **munkanélküliség** csökkent. Ez alól kivétel Dél-Alföld, ahol a férfiaknál és a nőknél is 2013-ban enyhe növekedés volt tapasztalható, illetve Dél-Dunántúl 2015. évi adata a nők esetében, amikor a mutató 7,1%-ról 8,5%-ra emelkedett. A regionális különbségek csökkenése a munkanélküliségi ráta tekintetében is megfigyelhető: a nők esetében a legmagasabb és legalacsonyabb munkanélküliségi rátával jellemezhető régiók közötti különbség 0,7, a férfiak esetében 2 százalékponttal csökkent.

A munkanélküliségi ráta csökkenése az egyes régiókban eltérő ütemben zajlott: a férfiak és a nők esetében is a 2006-ban legmagasabb munkanélküliségi rátával jellemezhető Észak-Magyarország esetében csökkent a leginkább (4,5 illetve 4,6 százalékponttal), az alacsony munkanélküliségi rátával jellemezhető Közép-Magyarországi régió esetében a legkisebb mértékben (0,8 illetve 1,9 százalékponttal). Míg 2006-ban a Közép-Magyarországi régióban volt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta mindkét nem esetében, a lassú csökkenés következtében 2016-ra Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl után a harmadik helyre szorult.

Az elemzett időszakban mindkét nemnél – még a leghátrányosabb helyzetű régiókban, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon is – csökkent a nyilvántartott tartós álláskeresők száma, ami 2012-2013-ban még jórészt a közfoglalkoztatási programnak volt köszönhető (KSH, 2012b).

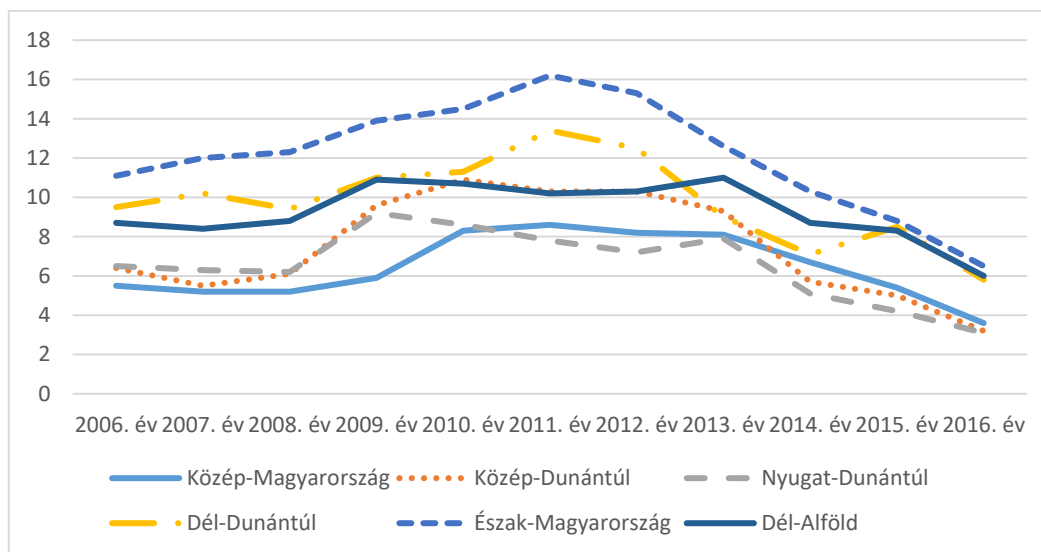
10. ábra

A férfiak munkanélküliségi rátájának alakulása régióként

Forrás: KSH (Statinfo, 15-74 éves népesség gazdasági aktivitási mutatói nemek szerint), ÁSZ szerkesztés

A nők munkanélküliségi rátájának alakulása régióként

Forrás: KSH (Statinfo, 15-74 éves népesség gazdasági aktivitási mutatói nemek szerint), ÁSZ szerkesztés

5.3. A MUNKAERŐ-KERESLET REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEI

A munkaerő-kereslet pontos mérése igen összetett feladat, hiszen a munkahelyek aktuális üres álláshelyeinek száma – a munkaerő felvételi szándék – a szereplők megkérdezésével, illetve adatszolgáltatással becsülhető. Az adatokat a betöltött és üres álláshelyek számáról a vállalkozásoknak és költségvetési szervezeteknek a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény rendelkezéseinek megfelelően negyedévente kell szolgáltatniuk. A keresletet befolyásolja a létszámnövekedést vagy csökkenést tervező, a rendelésállomány növekedésére vagy csökkenésére számító és az új kapacitásokat üzembe helyező vállalatok száma.

Az elmúlt években az összes üres álláshely számának és arányának növekedése figyelhető meg: míg 2013 I. negyedévében 36 728 betöltetlen álláshely volt, ami 1,4%-os arányt³ jelent, addig 2016 utolsó negyedévére az üres álláshelyek száma 55 526 volt, ami 1,9%-os aránynak felel meg. Az üres álláshelyek száma és aránya a versenyszférában az elmúlt időszakban nőtt, a közigazgatásban azonban csökkent.

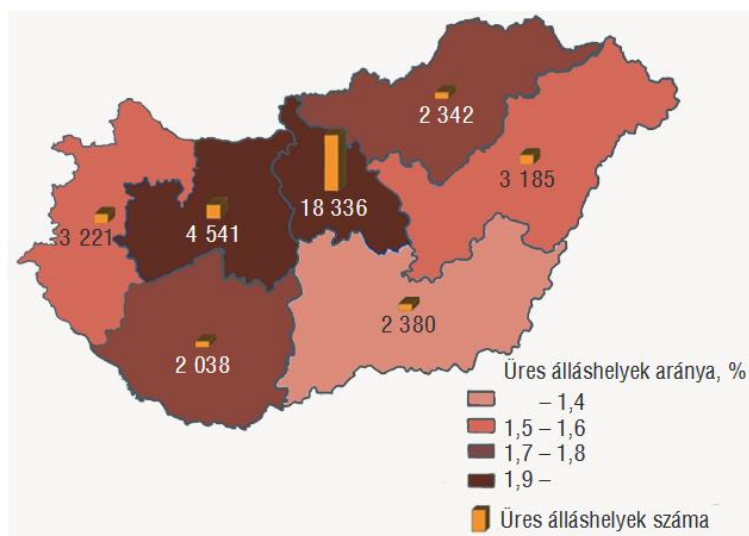
Az ágazati megoszlást tekintve a feldolgozóipar (15 348 fő), a humánegészségügy és szociális ellátás (6 828 fő) és az adminisztratív és szolgáltató tevékenység (6 135 fő) esetében mutatkozott a legnagyobb munkaerőhiány 2016 negyedik negyedévében.

A munkaerő-kereslet területileg differenciált, a munkaerő-hiány – különösen a 2015. évet követően – azokban a régiókban is jelen volt, ahol viszonylag sok a munkanélküli, aminek a munkaerő-kereslet és -kínálat eltérő szerkezete az oka (12. ábra). A versenyszféra üres álláshelyeinek mintegy fele Közép-Magyarországon volt 2016-ban, amit Közép-Dunántúl követett, ahol az üres álláshelyek aránya a régiók közül a legmagasabb volt (2,0%). Az összes álláshelyhez képest a legkevesebb betöltésre váró álláshely Dél-Alföldön volt (1,2%).

³ Az üres álláshelyek aránya: üres álláshelyek száma az összes álláshely százalékában.

Az üres álláshelyek száma és aránya a versenyszférában régiók szerint, 2016. I. negyedév

Forrás: KSH Statisztikai Tükör 2016, Betöltésre váró álláshelyek, 2016. I. negyedév

5.4. FOGLALKOZTATÁS ÉS BELFÖLDI MOBILITÁS

Az aktívak munkahely-keresését illetve választását nagymértékben befolyásolja a lakóhely-munkahely közötti távolság, illetve az ingázással járó utazási költségek, az ingázásra fordított idő, a rendelkezésre álló tömegközlekedési eszközök és az utazás minősége.

A belföldi mobilitás hazánkban az európai átlagtól lényegesen eltér, amelynek fő oka a saját lakás birtoklásában keresendő, ami a mobilitási (illetve költözési) hajlandóságot nem támogatja. A munkavállalók a saját tulajdonú lakásukhoz és a megszokott életterükhöz ragaszkodva inkább vállalják az ingázás mindennapos fáradalmait. Az ingázók száma évről évre növekszik.

Az elmúlt évtizedekben jellemzően nagy ipari gócpontok alakultak ki az országban, amelyeknek nagy a munkaerő vonzása is. Ezeknél előfordul, hogy egy területen nincs elegendő megfelelő speciális végzettséggel rendelkező munkaerő. Tény azonban, hogy a nagyobb vállalatok (multinacionális cégek) termelésüket akár rövid időn belül is megszüntethetik, telephelyeiket felszámolhatják, ami jelentős munkaerőt szabadít fel egy-egy régióban. Fontos, hogy a munkavállalók mobil attitűdűek legyenek, mert így könnyebben lesz kezelhető a hirtelen megjelenő munkaerő kereslet-kínálat egyensúlytalansága (Sebők, 2014).

A kormány és az önkormányzatok a foglalkoztatás növelése céljából különböző mobilitási támogatásokat nyújtanak, amelyeknek a célja a munkahely elérési költségeinek csökkentése által a foglalkoztatásban megmutatkozó regionális különbségek csökkentése. A rendelkezésre álló támogatások ellenére a magyarok mobilitása nem változott érdemlegesen.

Ugyancsak meghatározza a munkahely-választást az adott régió (város, vállalat) vonzereje: a nyújtott keresetek és juttatások rendszerén túlmenően az ingázást illetve költözést egyébként területi előnyökért cserében is hajlandóak vállalni – különösen a fiatalabb korosztály. A közelmúlt vándorlásról szóló kutatásait elemezve megállapítható, hogy az országon belüli, azaz a régiók közötti elvándorlást is hasonló (részben megegyező) tényezők befolyásolják, mint a külföldön történő munkavégzést. A vonzó tényezők közt az alábbiakat érdemes megemlíteni:

anyagi tényezők, minőségi munkahely, tapasztalatszerzés, megbecsültség, természeti környezet (Siskáné-Halász-Gál-Szabó, 2017.)

6. A GAZDASÁGI AKTIVITÁS ÉS AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÖSSZEFÜGGÉSEI

A 2006 és 2016 közötti időszakot jelentős – a foglalkoztatás és az aktivitás növelését célzó – oktatáspolitikai változások jellemezték.

Szakértők egyetértenek abban, hogy a technológiai modernizáció és a magas hozzáadott értékű termelés a globális versenyképesség erősítésének, így a gazdasági felzárkózásnak a legfontosabb eszköze. Hazánk versenyelőnye nem lehet csak az alacsony bérszínvonal értékteremtés nélkül, a kereskedelemre és az összeszerelésre alapozva nem lehet tartósan versenyképes és nem fejlődhet a magyar gazdaság. A versenyképesség növelése érdekében az oktatás szerkezetének a munkapiaci igényekhez kell igazodnia. Célszerű az új szakmák iránti keresletet az oktatási rendszer fejlesztésével kezelni, hogy hiányszakmák ne alakuljanak ki, illetve, a jelenlegi hiányszakmákban a munkaerő pótlása folyamatos lehessen. Az oktatás és a munkaerő-piac között erős együttműködésre van szükség, mert a hiányszakmák kialakulása és egyes ágazatokban a munkaerőhiány hátráltatja a gazdaság és az ipar fejlődését.

A szakképzési rendszer átalakítására 2011-ben és 2016-ban is intézkedéseket hozott a kormányzat. A 2011-es ún. „Szakképzési Koncepció” célul tűzte ki a szakképzés összehangolását a gazdasági igényekkel. A 2011-ben elfogadott szakképzési törvény megteremtette az alapját duális képzésnek, amely keretében az állam és a gazdaság szereplői osztoztak az oktatás költségein. Lehetőséget teremtettek ezzel az oktatásban résztvevők számára, hogy a valós, naprakész, a gazdasági környezet által elvárt gyakorlati ismereteket sajátítsanak el, valamint már az egyetemi évek alatt felkészüljenek a munkavégzésre, megfelelő munkakultúrára tegyenek szert. A duális képzés 2013-tól a közép-, és 2015-től a felsőoktatásban is bevezetésre került, jelenleg mintegy 55 ezer fő vesz részt benne. Mindezek a változások elősegítik a fiatalok foglalkoztatottságának növelését, támogatják sikeres elhelyezkedésüket a munkaerő-piacon.

2013-ban indult a szakképzési HÍD program, melynek célja a lemorzsolódott tanulók visszavezetése a képzésbe, valamint azok számának csökkentése, akiknek nincs alap-, illetve középfokú végzettségük. A Szakképzési Híd programba olyan tanulók kerülnek, akik legfeljebb hat általános iskolai évfolyamot végeztek el sikeresen annak a tanévnek a végéig, amelyben betöltik a 15. életévüket illetve olyan, már nem tanköteles fiatalok is, akik a képzésbe való belépés időpontjukor legfeljebb 23 évesek. 2016-ban a programban mintegy 2400 fiatal tanult.

6.1. ISKOLAI VÉGZETTSÉG A TELJES NÉPESSÉGEN BELÜL

A KSH adatsorait felhasználva, 5 kategóriában vizsgáltuk a legmagasabb iskolai végzettségben bekövetkezett változásokat. Ezek a 8 általános iskolánál kevesebbet, illetve a 8 általános iskolát végzettek, a szakiskolában, szakmunkásképzőben végzettek, az érettségizettek és a diplomások csoportja.

2016-ban 2006-hoz képest a teljes népességen belül a 15-74 éves korcsoportban az alacsonyabb végzettségűek arányának csökkenése, és ezzel párhuzamosan a középiskolai és felsőfokú végzettségűek arányának növekedése figyelhető meg, mivel a munkaerő-piacról kilépők iskolai végzettsége alacsonyabb volt, mint az oda belépő korosztályoké.

Az elemzési időszakban a népességen belül növekedett a lakosság képzettségi szintje. 2006-hoz viszonyítva 56,0%-kal csökkent a mindössze 8 általános iskolai osztályt végzettek száma. A felsőfokú végzettségűek száma pedig 33,9%-kal növekedett a vizsgált időszakban.

Amennyiben a területi adatokat elemezzük, szembeötlük, hogy a régióknál megmutatkozó gazdasági különbségek a képzettségi szintre is hatással vannak, illetve a képzettségi szint, a rendelkezésre álló munkaerő a régió, gazdasági térség fejlődését, új munkahelyek teremtését, a működőtöke területre áramlását jelentősen befolyásolja. Miközben a főváros kiugróan jó foglalkoztatottsági és munkanélküliségi adatokkal rendelkezett az elemzett időszakban, egyes leszakadó vidéki településeken alacsony volt a foglalkoztatottság és magas a munkanélküliség, amelyet a képzett munkaerő rendelkezésre állása (illetve hiánya) magyaráz. 2016-ban a 15 éves és annál idősebbek körében a fővárosban lakók csak mintegy 15%-ának, a megyeszékhelyeken élőkönél azonban mintegy 19%-nak, a községekben élők mintegy 37%-ának nem volt magasabb iskolai végzettsége, mint az általános iskola 8 osztálya.

A mikrocenzus idején (2016-ban) a szakmunkás, szakiskolai végzettségűek közel 65%-a férfi volt, és közel a felük idősebb volt, mint 50 éves, negyedük a negyvenes korosztályhoz tartozott, és mindössze 1,4%-uk volt 19 év alatti. A 18 éves és annál idősebb korosztályban az érettségizettek aránya a fővárosban és a megyeszékhelyeken, megyei jogú városokban közel 38% volt. A többi városban is elérte az országos átlagot, a községekben élők között viszont jóval az átlag alatt maradt az érettségizettek aránya (kb. 27%). A diplomások aránya a fővárosban kiugróan magas (közel 39%) volt, közel kétszerese az országos átlagnak (Kovács, 2017).

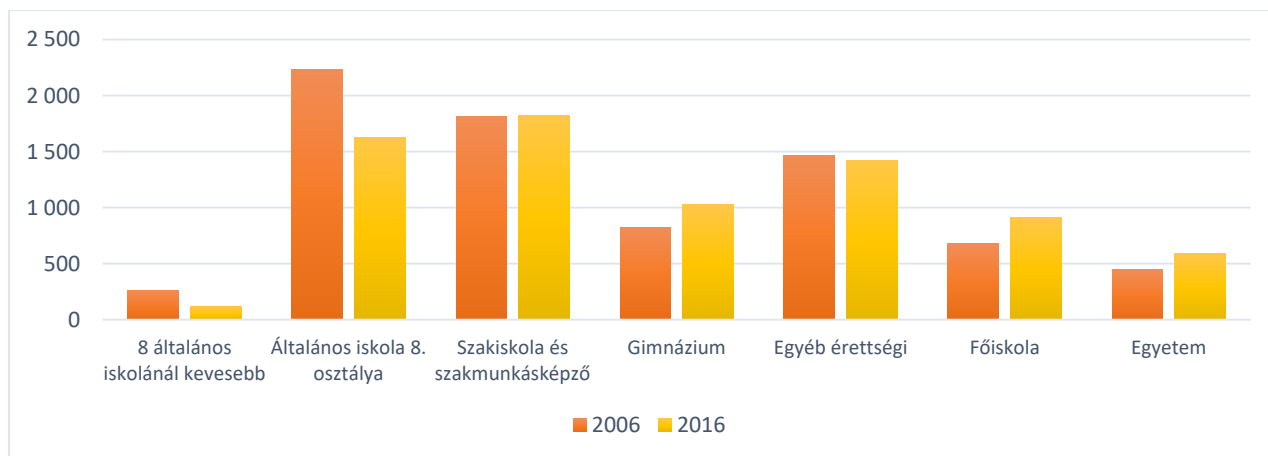
2006 és 2016 között a 15-74 éves népességben az alacsony iskolázottságúak (általános iskolánál kevesebb és általános iskolai végzettségű) száma mind a férfiak, mind a nők között csökkent. A nők körében igen jelentős a csökkenés, melynek következtében a nők majdnem teljesen ledolgozták korábbi hátrányukat és csaknem azonos számú alacsony iskolázottságú nő volt 2016-ban a 15-74 évesek között, mint férfi. A szakiskolai (szakmunkás) végzettségű férfiak száma minimális csökkenést, a szakiskola végzettségű nők száma nagyon kis mértékben növekedést mutatott a vizsgált időszakban. Az érettségizettek száma valamelyest emelkedett mindkét nem esetében 2006 és 2016 között. A felsőfokú végzettségű férfiak száma több mint 25%-kal növekedett, a felsőfokú végzettségű nők száma viszont majdnem 40%-kal, emiatt tovább nőtt a különbség a felsőfokú végzettségűek számát tekintve a két nem között, a nők javára.

6.2. ISKOLAI VÉGZETTSÉG AZ AKTÍVAK, A FOGLALKOZTATOTTAK, A MUNKANÉLKÜLIEK ÉS AZ INAKTÍVAK KÖRÉBEN

A vizsgált időszakban javult a **gazdaságilag aktív népesség** iskolázottsága, 2016-ban a kvalifikált (legalább szakiskolai vagy szakmunkásképző iskolát végzett) népesség száma a 15-74 éves korcsoportban, a tíz évvel korábbihoz képest 9,9%-kal nőtt. (13. ábra) A gazdaságilag aktív népéségen belüli a 8 általános iskolai végzettségűek (573 ezer fő) száma is növekedni tudott. A 8 általánosnál képzetlenebb aktívak száma elenyésző, a teljes sokaságon belül mindössze 0,6%-os az aránya. Amennyiben az aktivitás alakulását összevetjük a népesség végzettségének javulásával, megállapítható, hogy a gazdasági aktivitás az iskolai végzettséggel egyidejűleg nőtt. Tekintve, hogy a népesség iskolai végzettsége összefügg a munkaerő-piaci helyzetükkel, vagyis azzal, hogy a kvalifikált (szakképzett valamint diplomás) munkaerő foglalkoztatottsága a munkaerő-piaci keresletnek megfelelően magas (lásd a 14. ábrát), megállapítható, hogy az iskolai végzettség javulása hozzájárult az aktivitási ráta (és elsősorban a foglalkoztatottság) emelkedéséhez.

13. ábra

A gazdaságilag aktív 15–74 éves népesség számának alakulása iskolai végzettség szerint 2006–2016 között

Forrás: KSH (2.1.5. A 15-74 éves népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként), ÁSZ szerkesztés

Az elemzett időszakban a 15-74 éves össznépességen belüli diplomások aránya 33,5%-kal növekedett. A diplomások számának változását az 5. sz. táblázat mutatja be.

5. táblázat

A diplomások számának alakulása Magyarországon 2006-ban és 2016-ban ezer főben

Megnevezés	2006	2016	Változás
Diplomát szerzett aktív népesség száma	867,47	1161,93	+33,9 %
Diplomát szerzett inaktív népesség száma	255,55	337,10	+31,9 %
Összes diplomát szerzett a 15-74 éves népesség körében	1123,02	1499,03	+33,5 %

Forrás: KSH adatok alapján (2.1.5. A 15-74 éves népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként és 2.1.27 A gazdaságilag aktívak száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként), ÁSZ szerkesztés

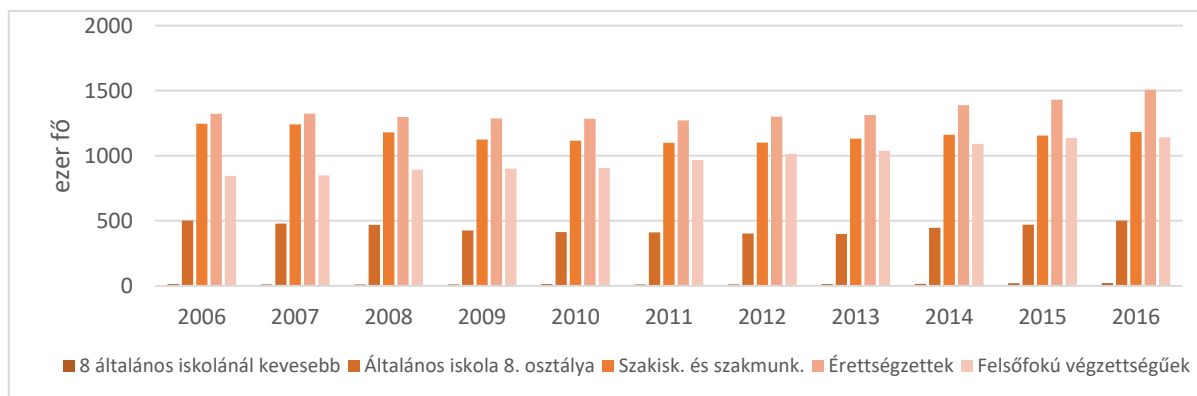
A legmagasabb iskolai végzettség szerinti gazdasági aktivitási rátákat vizsgálva az elemzett időszakban, a felsőfokú végzettségűek gazdasági aktivitása a 2013-ban érte el a legalacsonyabb szintjét (74,9 %), azonban 2016 végére meghaladta a 2006. évi szintet, és 77,5 % volt. Az érettségizettek gazdasági aktivitási rátája alatta maradt a szakmunkások és szakiskolát végzettek gazdasági aktivitásának (64,2% - 68,7%), aminek oka, hogy egy részük továbbtanult az egyetemeken, főiskolákon, illetve szakmát szereztek. Az általános iskola 8 osztályát és az annál kevesebb osztályt végzettek aktivitási rátája is nőtt az időszakban, de ezt jelentősen befolyásolta az, hogy az inaktív népesség azonos csoportjának létszáma az elemzett időszak alatt közel 40%-kal (733,6 ezer fővel) csökkent, részben a közfoglalkoztatásnak köszönhetően, növelve ezzel a csoport aktivitási mutatóját.

A 14. ábra a vizsgált időszakon belüli iskolai végzettség szerinti **foglalkoztatottság** változását mutatja be. Az elemzett időszakban a diplomások foglalkoztatása a 2009-2010-es éveket leszámítva minden évben nőtt, miközben a többi végzettség esetében 2008-2012. közt eltérő mértékű visszaesés volt tapasztalható 2006-hoz képest. A 2015-2016. években minden csoport esetében javulás következett be, de a legnagyobb mértékben az érettségizettek foglalkoztatása javult 2016-ra. A pozitív változások összefüggnek a különböző képzettségű népességcsoportok aktivitás-növekedésénél részletezett okokkal, illetve azzal a ténnyel, hogy a

magasabban képzett munkavállalókat a munkaerő-piaci kereslet hatékonyabban és nagyobb számban képes felszívni, a keresletnél jelentkező igényeket a kínálat nagyobb mértékben képes kielégíteni.

14. ábra

15 – 74 éves foglalkoztatottak száma 2006 és 2016 között iskolai végzettség szerint

Forrás: KSH adatok alapján (2.1.10 A foglalkoztatottak száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemeként) ÁSZ szerkesztés Az elemzett időszakban a gazdaságilag aktív 15-74 éves népesség körében a **munkanélküliek száma** minden iskolai végzettségi kategóriában csökkent, de a legnagyobb számú csökkenés a szakiskolai, szakmunkásképző végzettséggel rendelkezőknél mutatható ki.

Míg 2006-hoz képest 2016-ban az általános iskolát végzett munkanélküliek száma 21 ezer fővel, a szakiskolai vagy szakmunkás végzettségűek száma pedig több mint 40 ezer fővel, addig a diplomával rendelkezők száma mintegy 5 ezer fővel csökkent. A diplomás munkanélküliség 47 ezer fővel 2012-ben érte el az időszakban a maximumát. A munkanélküliségi ráta változását az 6. táblázat szemlélteti. A teljes elemzett időszakban minden végzettségi kategóriát figyelembe véve megállapítható, hogy minél alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek a munkavállalók, annál magasabb annak esélye, hogy munkanélkülivé válhatnak. A legmagasabb végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi arányai kisebb mértékben csökkentek az időszakban, azonban 2016-ban a 8 általánosnál kisebb végzettséggel rendelkezők rátája még mindig 15-szöröse volt az egyetem végzettekének.

6. táblázat

Munkanélküliségi ráta a legmagasabb iskolai végzettség szerint 2006-2016. közt

Év	8 általános iskolánál kevesebb	Általános iskola 8. osztálya	Szakiskola és szakmunkásképző	Gimnázium	Egyéb érettségi	Főiskola	Egyetem
2006	41,3	15,8	8,1	6,9	5,5	3,1	1,9
2008	43,9	18,1	8,2	7,3	5,6	3,3	1,8
2010	43,8	24,3	12,3	10,1	8,6	5,2	3,7
2012	45,8	24	12,2	11,6	8,7	5	3,6
2014	34,7	17,9	8,3	7,9	6,1	3,7	2,3
2016	22,2	12,8	5,5	5	3,7	1,7	1,9

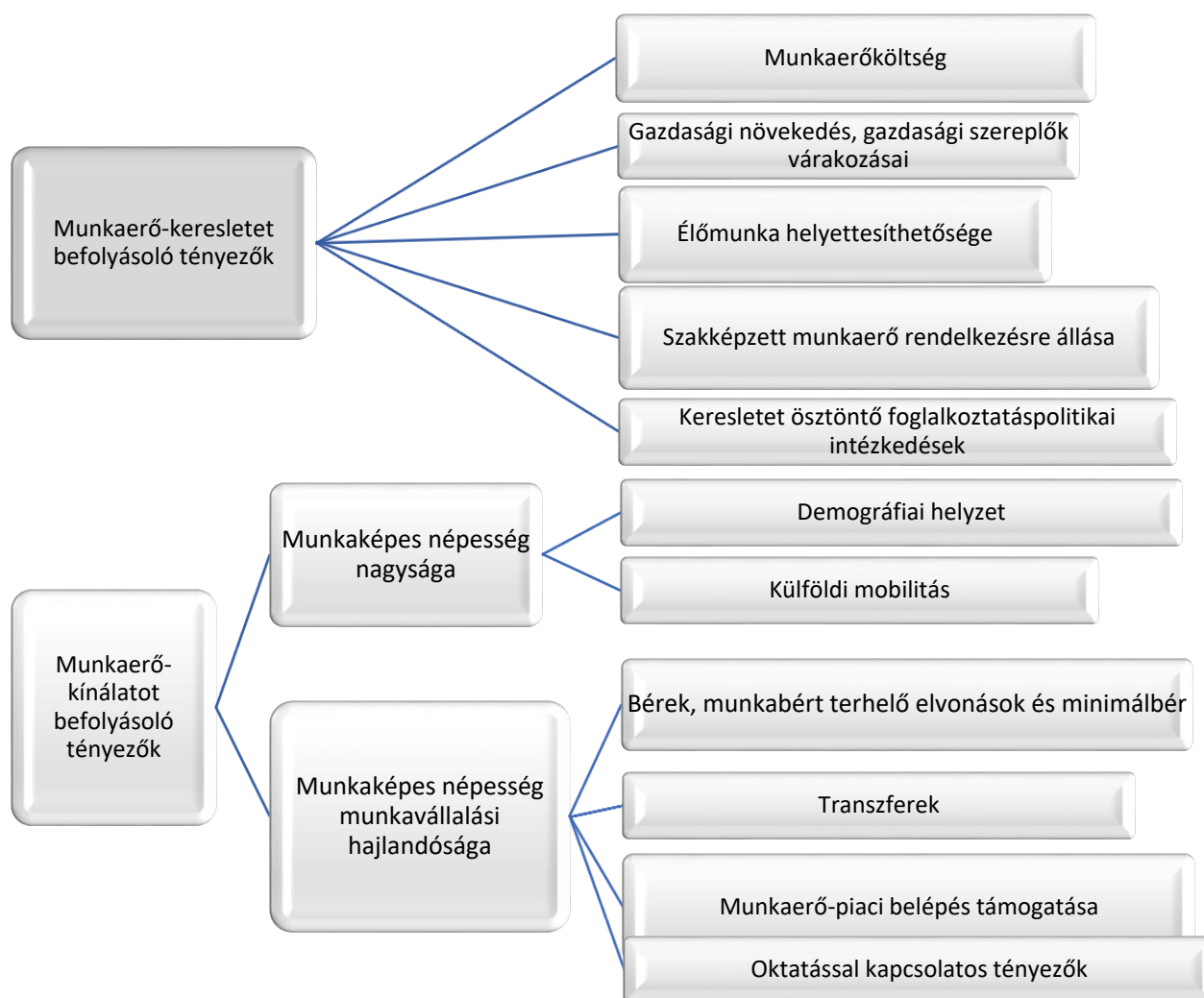
Forrás: KSH (2.1.24. Munkanélküliségi ráta befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemeként (2006–)), ÁSZ szerkesztés

7. AZ AKTIVITÁSRA HATÓ TÉNYEZŐK

Az aktivitási rátát alapvetően a munkaerő kínálata határozza meg, a foglalkoztatottságot pedig a kereslet, amely hatással van az aktivitásra is. A keresletet és a kínálatot számos tényező befolyásolja, amelyekből a főbb tényezőket mutatja be az 16. sz. ábra.

16. ábra

Az aktivitási ráta alakulását befolyásoló főbb tényezők

Forrás: ÁSZ szerkesztés

A következőkben a fenti tényezők közül azokat mutatjuk be, amelyek a leginkább hatással voltak a hazai aktivitás alakulására a vizsgált időszakban.

7.1. A MUNKAERŐ-KÍNÁLATOT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

A **demográfiai folyamatok** alapvetően befolyásolják a munkaerő-kínálat alakulását. A jelenlegi hazai népmozgalmi (demográfiai és vándorlási) folyamatok a potenciális munkaerő-kínálatot kedvezőtlenül befolyásolják. Az európai tendenciákhoz hasonlóan a hosszú távú demográfiai folyamatokat Magyarországon is a társadalom elöregedése jellemzi, amit egyrészt az alacsony születésszám, másrészt a várható élettartam fokozatos emelkedése okoz. (2006-ban

10,07 millió fő volt hazánk népessége, ami 2017-re 9,79 millió főre csökkent. A termékenységi ráta 2010 és 2060 között az előrejelzések szerint 1,35-ről 1,50-re nő (NGM, 2013), ami még így sem fogja elérni a népesség pótlásához szükséges 2,1-es nagyságrendet. A demográfiai folyamatok a jövőben is a munkaerő-kínálat csökkenése irányában hatnak.

A demográfiai okból bekövetkezett csökkenés mellett tovább szűkíti a munkaerő-kínálatot, hogy a 2010-es évek elejétől a nemzetközi vándorlás is egyre nagyobb negatív egyenleget mutat – azaz a **külföldön munkát vállalók száma** meghaladja a bevándorlók számát –, ami különösen kedvezőtlen tekintve, hogy a külföldre távozók háromnegyede a 40 évesnél fiatalabbak közül kerül ki. A természetes munkaerő-cserélődés és a nemzetközi vándorlás nemcsak mennyiségileg, de struktúrájában is kedvezőtlenül hat a munkaerő-kínálatra. A külföldön munkát vállalók között felülreprezentáltak azok a szakmunkások (ipari, építőipari szakmunkások, ápolók, kereskedelmi és vendéglátó ipari dolgozók), akiknek tudására, tapasztalatára a legnagyobb kereslet mutatkozna (Bakó–Lakatos, 2017). Emellett a magyar népességen belüli arányukhoz viszonyítva a külföldön munkát vállalók között nagy számban vannak felsőfokú végzettséggel rendelkezők (Blaskó [et al], 2014).

A mobilitásban az újonnan érkezők mellett egyre nagyobb hányadot tehet ki a korábban távozók visszaáramlása. A 2010 és 2014 közötti időszakban a külföldön munkát vállaló magyarok számának hirtelen emelkedésével párhuzamosan a visszatérő magyarok száma is nőtt, azonban számuk messze elmaradt a külföldön munkát vállalóktól. A hosszabb távú mobilitási előrejelzések azonban összességében a negatív mobilitási mérleg csökkenése irányába mutatnak, ami a későbbiekben a munkaerő-kínálat növekedését eredményezheti.

A klasszikus közgazdaságtani megközelítés szerint a munkavállaló két dolgot mérlegel, amikor eldönti, hogy munkát vállal-e: egyrészt, hogy mekkora jövedelemre számíthat, másrészt, milyen értéket tulajdonít a szabadidőnek, és milyet a fogyasztásnak.

A bérek és a **minimálbér** emelésének hatása kétirányú: növelheti a munkaerő kínálatot, ugyanakkor csökkentheti a – minimálbér esetében főleg az alacsony képzettségű – munkaerő iránti keresletet. A minimálbérek 2006 és 2016 között folyamatosan emelkedtek, a 2006. évi összegről több mint duplájára. A bruttó átlagkereset százalékában kifejezve is szembevetendő a minimálbér növekedése: a 2006. évi 36,5%-ról 2016-ra 42,2%-ra nőtt ez az arány.

A minimálbér mellett a legalább középfokú iskolai végzettséget, illetve középfokú szakképzettséget igénylő munkakörben foglalkoztatott munkavállalók **garantált bérminimuma** is folyamatosan növekedett a vizsgált időszakban.

A bérek esetében célszerű a **reálkereseteket** figyelembe venni, ami kifejezi a kereset vásárlóerejét, azaz a kereset által elérhető fogyasztás mértékét. A vizsgált időszak közepén a reálkeresetek csökkenése és ingadozása volt tapasztalható, melynek legfőbb oka a gazdasági válság volt. 2012-től kezdődően a reálkeresetek folyamatos növekedése tapasztalható, ami kedvezően hat a népesség munkavállalási hajlandóságára. 2016-ban a keresetek alakulására a kedvező gazdasági folyamatok mellett a munkaerőért folyó verseny erősödése is hatott már. A nemzetgazdasági szintű bruttó átlagkereset 2016-ban a korábbi évekre jellemzőnél jelentősebb mértékben, 6,1%-kal nőtt.

A **magánszemélyek (munkavállalók) által fizetett járulékok** (nyugdíjjárulék, egészségbiztosítási járulék és munkavállalói járulék) mértéke 2006 és 2009 között 13,5%-ról 17%-ra nőtt. 2010-ben a munkavállalói járulék helyébe a munkaerő-piaci járulék lépett. Az összes járulék méretéke 2011-ben fél százalékponttal emelkedett a nyugdíjjárulék emelkedésének következtében.

A kormányzat a nettó béreket a személyi jövedelemadón (szja) keresztül közvetlenül tudja befolyásolni. A **személyi jövedelemadó** csökkentésével a kormány hozzájárul a reálkeresetek

növekedéséhez és ezáltal a népesség munkavállalási hajlandóságához. Az szja rendszere 2011-ben jelentősen változott, 2016-tól mértéke pedig 15%-ra csökkent.

A jóléti ellátások elsődleges feladata, hogy valamilyen társadalmi cél érdekében újraosszák a jövedelmeket, vagy valamilyen piaci kudarcot kezeljenek (Cseres-Gergely–Scharle, 2007). Az újraosztott jövedelmeknek, a **transzfereknek** számos típusát különböztethetjük meg akár a transzfer formáját – pénzbeli juttatás, természetbeni juttatás, utalvány –, akár azok célcsoportját – nyugdíjasoknak, gyermekeknek, munkanélkülieknek stb. nyújtott támogatások – tekintve. A támogatások nem szándékolt mellékhatásaként jelentkezik a munkavállalási hajlandóság és ezáltal a munkakínálat csökkenése: a KSH munkaerő-felvételének 2006-os adatai alapján a munkanélküli-ellátások kivételével a transzferben részesülők között magasabb az inaktív, mint a munkanélküliek vagy a dolgozók aránya. A magyarországi szociális ellátórendszer a munkaképes korú lakosság igen jelentős részét érinti, és a bruttó hazai termék jelentős részét osztja el. A munkaerő-kínálatot ugyanakkor növelte a munkapiac elhagyását segítő jóléti ellátások (korai nyugdíj, rokkantsági ellátások, gyes) mértékének és hozzáféréseinek elmúlt időszakban tapasztalt korlátozása.

Az elmúlt évek statisztikai adatai alapján megállapítható, minél magasabb a munkanélküliek számára juttatott támogatások összege és minél hosszabb a támogatás folyósításának időszaka, a munkanélküliek munkába állási hajlandósága annál alacsonyabb lesz. Ez az aktívák számára nincs hatással, azonban a foglalkoztatottakéra igen. A 2012-ben életbe lépett (a 2012. évi CCXVI. törvényben foglalt) jogszabály-módosítással a **munkanélküli segély** helyébe az álláskeresői járadék lépett. Az elnevezés a kormány azon törekvését mutatja, hogy a munkanélküliek aktívan keressenek új munkahelyet, amihez az állam nevében is jelezve segély helyett, támogatást kíván biztosítani. Az új típusú járadékot csökkentett időtartamra lehet csupán igényelni, az álláskereső maximálisan 90 napig kaphatja a juttatást. Az álláskeresői járadék kifizetésének 3 hónapja gyakorlatilag egy türelmi időszak, mely idő alatt a támogatásban részesülő munkát találhat, illetve amennyiben a Munkaügyi Központ munkalehetőséget ajánl számára, köteles azt elfogadni.

Az ellátásokhoz való hozzáférés szigorítása ösztönzi a munkavállalási hajlandóságot és ezáltal elősegíti a foglalkoztatottság növekedését. 2006-ban 91 ezren részesültek munkanélküli segélyben, a munkanélküliek száma ebben az évben 318 ezer fő volt. 2012-től – a jogszabályi változások következtében – az álláskeresői járadékban részesülők száma és – a gazdasági fellendülés következtében – a munkanélküliek száma egyaránt csökkent (2016-ban a járadékban részesülők száma enyhén emelkedett, 200 fővel 38,5 ezerre, a munkanélküliek száma pedig 234 ezer fő volt). A járadékban részesülők és a munkanélküliek száma gyakran nem mozgott együtt az elemzett időszakban. A legnagyobb eltérés a számukban 2012-ben volt, és 2016-ban volt (köszönhetően annak, hogy a munkanélküliek száma jelentősen csökkent) a járadékban részesülők és munkanélküliek száma közt a legkisebb a különbség.

A **nyugdíjkorhatár** jelentős hatást gyakorol egy ország foglalkoztatottjainak számára. Az alacsonyabb nyugdíjkorhatár esetében a munkavállalók hamarabb szerzik meg a jogosultságot az öregségi nyugdíjra, így korábban lehetőségük nyílik kilépni a munkaerő-piacról. Az alacsony nyugdíjkorhatár nagy terhet ró az állami nyugdíjalapra és csökkenti az idősebb munkavállalók aktivitását. A nyugdíjkorhatár emelése a munkaerő-kínálat növekedésével jár, ami – a kereslet megfelelő szintje mellett - a foglalkoztatás növekedését vonja maga után.

A vizsgált időszak legnagyobb jelentőségű változása a hazai nyugdíjrendszer tekintetében, hogy a nyugdíjkorhatár a 2006. évi 60, illetve 62 évről mindkét nemre vonatkozóan egységesen, fokozatosan 65 évre emelkedik 2020-ra egy 2010. évi törvénymódosítás értelmében (1997. évi LXXXI. törvény). Az NGM előrejelzése szerint (nemzetközi összehasonlításban) a nyugdíjkorhatár emelése Magyarországon eredményezi a legnagyobb aktivitás növekedést az

55-64 éves korosztálynál: 2020-ig mintegy 16 %-ponttal, 2060-ig pedig több mint 20%-ponttal emelkedhet az aktivitási ráta (NGM, 2013).

Az öregségi nyugdíjkorhatár betöltését megelőzően nyugellátás (a nők 40 éves szolgálati időn alapuló nyugdíját kivéve) nem folyósítható. Így a korábban meghatározott korhatár előtti nyugellátások szociális ellátássá alakultak. Erre a változásra vonatkoznak a korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról szóló 2011. évi CLXVII. törvény rendelkezései. A törvénnyel megszüntetett korábbi nyugellátások a következők: előrehozott öregségi nyugdíj, csökkentett összegű előrehozott öregségi nyugdíj, karkedvezményes nyugdíj, bányásznyugdíj, művésznyugdíj, polgármesterek korhatár előtti öregségi nyugdíja, országgyűlési és európai parlamenti képviselők korhatár előtti öregségi nyugdíja, korengedményes nyugdíj, fegyveres szervek és a Magyar Honvédség hivatásos állományának szolgálati nyugdíja.

2011. január 1-jétől új jogintézményként vezették be a **nők kedvezményes nyugdíját**. A nők életkoruktól függetlenül akkor is öregségi (életkoron alapuló) nyugdíjra jogosultak, ha legalább 40 év jogosultsági idővel rendelkeznek, és a nyugellátás megállapítása napján biztosítással járó jogviszonyban nem állnak („nők 40”). A nyugdíjtörvény 2011-es módosítása következtében drasztikusan korlátozták az idő előtti kilépés lehetőségeit, a **a nyugdíjkorhatár előtti nyugdíjazás formái** – a nők 40 éves munkaviszony utáni nyugdíjjogosultságától eltekintve – megszűntek. A „nők 40” ellátást a bevezetés évében közel 50 ezer nő vette igénybe, számuk 2016 elejére 139,6 ezer főre nőtt.

2012-től a korai öregségi nyugdíjak nagy részéből *életkoron alapuló ellátás* lett. 2012 elején még 202 ezer főnek folyósítottak életkoron alapuló ellátást, 2013-ban 160 ezer főnek, 2014-ben 99 ezer főnek, 2015-ben 81 ezer főnek, 2016-ban pedig már csak 65 ezer főnek.

Az aktivitás szempontjából fontos kérdés a **nyugdíj melletti munkavégzés**. A 2011. évi CXCI. törvényben foglalt előírások teljesülése esetén a magánszemély nyugdíjasként más munkavállalóhoz hasonlóan munkát vállalhat. A nyugdíj mellett, illetve – a jogosultsághoz szükséges szolgálati idő megszerzésének hiányában – a nyugdíj helyett dolgozók számát a 65 évesnél idősebb foglalkoztatottak számával becsülhetjük. A nyugdíjkorhatárnál idősebb népesség esetében kisebb, elsősorban a válságnak tulajdonítható ingadozások mellett a foglalkoztatottak számának emelkedése volt tapasztalható, mely különösen 2014-től volt jelentős mértékű. Az állam munkaerő-piaci ösztönzőkkel támogatja a nyugdíjasok foglalkoztatását, ami szintén hozzájárult a foglalkoztatottság emelkedéséhez. A 65-74 éves foglalkoztatott nők száma 2006-2016. közt 9-ről 17 ezerre, a férfiak száma pedig 15-ről 25 ezerre nőtt.

A **megváltozott munkaképességűek** gazdasági aktivitása alacsony, a munkaerő-piacon erősen alulreprezentáltak. Foglalkoztatottságuk növelése nem csak gazdasági, de társadalmi érdek is, amelyet az állam számos foglalkoztatás politikai eszközzel igyekszik segíteni (pl. támogatás a munkahely rehabilitációs célú átalakításához, bér- és költségtámogatás, munkaerő-piaci szolgáltatások.)

2012. január elsejével a megváltozott munkaképességű személyek részére biztosított ellátások rendszerét felülvizsgálták és átalakították. A rokkantsági nyugdíj, baleseti rokkantsági nyugdíj, a rendszeres szociális járadék, az átmeneti járadék, mint ellátástípusok megszűntek, helyettük új, egységes ellátások kerültek bevezetésre (2011. évi CLXVII. törvény). A megváltozott munkaképességű személyek ellátásait kettéválasztották aszerint, hogy a megváltozott munkaképességű személy rehabilitálható-e, ebben az esetben rehabilitációs ellátásra lesz jogosult, vagy rehabilitációja nem javasolt, ebben az esetben rokkantsági ellátást állapítanak meg részére.

A 2011. év elején a **rokkantnyugdíjasok** száma 722 ezer fő volt, míg a rehabilitációs járadékban részesülők száma megközelítette a 25 ezer főt (KSH, 2011). 2012-től a megváltozott munkaképességgel kapcsolatos ellátásokat nyugdíj helyett egyéb ellátásként, rokkantsági vagy rehabilitációs ellátásként kapják az érintettek. A KSH adatai alapján, 2012 elején 473 ezer, 2013-ban 444 ezer, 2014-ben 418 ezer, 2015-ben 405 ezer, 2016-ban 376 ezer fő részesült megváltozott munkaképességűeknek járó ellátásban, azaz az érintettek száma jelentősen csökkent a vizsgált időszakban.

A **rendszeres szociális segély** a tartós munkanélküliek rászorultságtól függő jövedelempótló támogatása volt, mely pénzügyi ellátást jelentett. Összege függött a háztartás jövedelmétől. Mivel a rendszeres szociális segély esetében a segély a háztartás egészének a költségvetési korlátját érintette, így nem csak a segélyezett, de mások munkakínálatát is csökkenthette (Firle–Szabó, 2007).

A rendszeres szociális segélyben részesülők száma a KSH adatai alapján 2006-ban 160 ezer fő volt, ami 2008-ra 213 ezerre nőtt, ezt követően – a jogszabályi változások következtében – hirtelen csökkenés következett be számukban: 2009-ben már csak 72 ezren részesültek ilyen típusú ellátásban. A csökkenés tovább folytatódott, így 2015-ben 37 ezer fő kapott rendszeres szociális segélyt. Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban 2016-ban 116 ezer fő részesült.

Az aktivitási rátát csökkentő tényező a **gyermekvállalást ösztönző családi támogatások** mértéke és jogosultsági ideje. A gyermekgondozási ellátás melletti munkavállalás kevésbé jellemző hazánkban. A kisgyermekes nők munkaerő-piaci aktivitása Magyarországon az európai országok többségéhez képest is alacsony, melynek oka, hogy az anyák döntő többségben a teljes – nemzetközi viszonylatban hosszúnak számító – fizetett gyermekgondozási ellátási időt igénybe veszik. Emiatt egy adott időpontban a munkavállalási korú nők közel tizede gyermekgondozási ellátás miatt van távol a munkaerő-piacról, és inaktívnak minősül.

Az állam különböző intézkedésekkel segíti a kisgyermekes anyák foglalkoztatását. 2011 óta jelentős indirekt ösztönző a *családi adókedvezmény*. A 2013-ban életbe lépett munkahelyvédelmi akcióterv értelmében a gyermekgondozási ellátásról visszatérőknek 2 évig nem kell se szociális adót, se szakképzési hozzájárulást fizetniük, 2014-től a három és annál több gyermekesek alkalmazása esetén 3 évig teljes, utána még további két évig 50%-os adókedvezmény illeti meg a munkáltatót. A 2014-ben bevezetett gyed extra a gyed igénybevétele mellett a korábbi tiltással szemben a gyermek egyéves korától – időtartamkorlátozás nélkül – lehetőséget ad a munkavégzésre, közvetlen módon ösztönözve ezzel az érintetteket a mielőbbi munkaerő-piaci visszatérésre (KSH, 2015).

A gyermek melletti munkavállalás szempontjából fontos kérdés a bölcsődei ellátás biztosítása. Pozitív fejleménynek tekinthető, hogy az elmúlt években nőtt a bölcsődei férőhelyek száma, amit férőhely-bővítéssel, családi napközik létesítésével értek el. Míg 2010-ben mintegy 78 ezer gyermek vett igénybe bölcsődei ellátást, 2014-ben már csak 63 ezer, ami 2016-ra 64 ezer főre emelkedett (KSH, 2018.)

A nők (illetve gyermeket gondozó férfiak) aktivitása ellenében hat a **rugalmasabb foglalkoztatási módok (részmunkaidő, távmunka)** alacsony aránya is. 2006-ban 155,1 ezer fő, 2016-ban már 228,1 ezer fő dolgozott ilyen formában a KSH adatai alapján. Az európai uniós átlagot tekintve azonban még így is jelentős, mintegy 15%-os elmaradás volt tapasztalható 2014-2016. közt (a magyar részmunkaidős foglalkoztatás aránya 2016-ban 6,5%-nak felelt meg). A gyermekgondozás ideje alatti munkavállalást, illetve a mielőbbi munkaerő-piaci visszatérést ösztönző intézkedések hatására – nem függetlenül attól sem, hogy alacsony a születések száma – csökkent a gyermekvállalás miatti távolléti idő átlagos hossza (Bakó–Lakatos, 2017). A KSH adatai alapján 2010 és 2015 között 14%-kal, 34,2 ezerre bővült a dolgozó anyák száma, foglalkoztatási arányuk pedig 11,6-ről 13,6%-ra emelkedett.

Az állam számos **aktív munkaerő-piaci eszközzel** segítheti elő a foglalkoztatottság növelését és ezzel az inaktívak számára is "vonzóbbá" teheti a munkaerő-piacot. „A 2014-2020 közötti időszak foglalkoztatáspolitikai célú fejlesztéseinek megalapozása – szakpolitikai stratégia” (NGM, 2013) ezeket az eszközöket ismerteti. Az aktív eszközök egyrészt felkészítik a munkaerő-piacra való eligazodásra és helytállásra (szolgáltatások), illetve – vagy akár ezzel egyidejűleg – támogatást nyújtanak a területi (lakhatási támogatás), szakmai (képzés) mobilitás elősegítéséhez, valamint munkatapasztalat szerzéshez. Ilyen eszköz például az álláskereső vállalkozóvá válását elősegítő támogatás, a képzések, a szakképzettséggel rendelkező, pályakezdő álláskereső munkatapasztalat szerzésének támogatása stb.

Az aktív munkaerő-piaci eszközök közül az egyik legjelentősebb a **közfoglalkoztatás rendszere**. A közfoglalkoztatás célja a munkaképes lakosság munkához juttatása, cél, hogy a közfoglalkoztatottakat idővel a munkaerő-piacra vezesse át (illetve vissza) az állam, ezzel növelve az aktívak számát.

A közfoglalkoztatottak száma a vizsgált időszakban folyamatos növekedést mutatott, a létszámbővülés 2016-ban azonban már minimális volt. 2016-ban az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökben érintettek létszáma 356 ezer fő volt, a közfoglalkoztatottak átlagos száma meghaladta a 220 ezer főt, azaz az aktív eszközökben érintettekben belül arányuk 62,8% volt. Az 1139/2017. (III.20.) kormányhatározat alapján a közfoglalkoztatási programokban résztvevők havi átlagos maximális létszámát 2020-ig folyamatosan 150 ezer főre csökkentik. Emellett azonban a célcsoport bővítésére is sor került: a közfoglalkoztatásba bevonhatóvá váltak a mentális, szociális vagy egészségügyi okból eddig foglalkoztatásba be nem vonható álláskereső is.

2012-2014. közt a nők részaránya a közfoglalkoztatásban alacsonyabb volt, mint a férfiaké (45-55%). A 2016. évi adatok alapján azonban a közfoglalkoztatottak között többségében voltak a nők, arányuk 50,3% volt. A közfoglalkoztatottak közel fele 49,6%-a 35 és 54 év közötti személy volt 2016-ban. A 25 év alatti fiatalok aránya az átlagos létszámból 10,2%-ot tett ki, míg 19,5%-uk 55 éves vagy annál idősebb személy volt (BM, 2017). A közfoglalkoztatottak 50,9%-a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel, 45,6%-a középfokú végzettséggel, 3,5%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezett 2016. I. félévében. Az 7. táblázatban a 2016. évi adatokat mutatjuk be minden támogatási típus szerint.

7. táblázat

A közfoglalkoztatásban foglalkoztatott személyek átlagos létszáma nem, korcsoport és támogatási típusok szerint, 2016									
		Hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás		Országos közfoglalkoztatási programok		Startmunka mintaprogramok		Összesen	
		fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Nem	Nő	55 032	57,5	15 951	37,2	41 313	48,6	112 296	50,3
	Férfi	40 630	42,5	26 903	62,8	43 641	51,4	111 174	49,7
	Együtt	95 662	100	42 854	100	84 953	100	223 470	100
Korcsoport	25 év alatt	10 308	10,8	4 573	10,7	8 000	9,4	22 880	10,2
	25-34 éves	20 043	21	9 787	22,8	16 482	19,4	46 312	20,7
	35-44 éves	23 294	24,4	10 084	23,5	20 772	24,5	54 150	24,2
	45-54 éves	24 039	25,1	10 068	23,5	22 541	26,5	56 647	25,3
	55 éves és felette	17 978	18,8	8 342	19,5	17 159	20,2	43 479	19,5
	Együtt	95 662	100	42 854	100	84 953	100	223 470	100

Forrás: BM, 2017. 29. oldal

A közfoglalkoztatás volumenéből fakadóan jelentősen hozzájárult az aktivitás növekedéséhez a vizsgált időszakban, ugyanakkor kedvezőtlen, hogy alig van átjárás közfoglalkoztatás és az elsődleges munkaerő-piac között. A közmunkában résztvevők képzés és mentorálás nélkül kevés eséllyel indulnak neki az álláskeresésnek (KSH, 2016). A Munkaügyi Hivatal legfrissebb, 2012. évi adatai alapján az országos közfoglalkoztatási programok esetén 58,6 százalékos, a hosszabb időtartamú közfoglalkoztatás esetén pedig 49,8 százalékos volt a támogatást követő fél évvel ismét munkaviszonyban állók aránya. A 2012-ben csak néhány ezer főt érintő rövid időtartamú közfoglalkoztatás esetén ez az arány 26,8 százalék volt (NFSZ, 2012).

A fiatalabb generációk munkaerő-kínálatát a **tanulási idő meghosszabbodása** jelentősen csökkenti. A fiatalok jellemzően magasabb életkorban lépnek be a munkaerő-piacra, melynek oka, hogy az általános iskolát többségében a 7 éves életkor betöltése után kezdik, négy- vagy ötéves középfokú képzésben vesznek részt, majd ezt követően minden korábbinál nagyobb arányban lépnek tovább a felsőoktatás irányába, tanulmányaikkal egyre hosszabb időt töltve ott el (KSH, 2010).

Elsősorban a demográfiai folyamatok következményeként jelentősen csökkent 2006-hoz képest az **oktatásban résztvevők száma** (közel 18%-kal), ezen belül viszont növekedett, majdnem 5 százalékponttal a felsőfokú oklevelet szerzettek aránya. Ez a változás az aktivitás szempontjából mindenképp előnyösnek tekinthető, hiszen a felsőfokú végzettségűek a legkeresettebb szegmensét alkotják az aktívoknak, gazdasági aktivitásuk még a 2013-ban is, amikor az időszakban a legalacsonyabb szinten volt, elérte a 74,9 %-ot. (2016 végére a felsőfokú végzettségűek aktivitása 77,5 %-ra nőtt.)

Az előzőekkel szemben a fiatal korosztályok munkaerő-kínálatát a vizsgált időszakban növelte a tankötelezettségi korhatár 18 évről 16 évre történő leszállítása 2012. szeptember 1-jétől (2011. évi CXC. törvény).

7.2. A MUNKAERŐ-KERESLETET MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

A **munkaerőköltség**, amely közvetlen és közvetett költségekből tevődik össze, jelentős hatással van a munkaerő-keresletre.

Magyarországon a **munkajövedelmek terhelése** – ideértve az adó és járulékterhelést egyaránt – nemzetközi összehasonlításban kiugróan magas: a munkaadói és a munkavállalói terhek is jóval meghaladják az európai országok átlagát. Az unió országai közül 2016-ban Magyarországon volt a 3. legnagyobb az *adóék*⁴, azaz nemzetközi összehasonlításban a bérterhek mértéke még mindig nagyon magas. A vizsgált időszakban, azaz 2006 és 2016 között a hazai adóék kismértékben – az OECD adatai alapján 51,92%-ról 2016-ra 48,25%-ra – csökkent.

A **foglalkoztatók által fizetett járulékok** összege 2009 közepéig stabilan 32% volt, 2009 közepétől 29%-ra mérséklődött. 2010. január 1-jétől a foglalkoztatókat terhelő összes járulékteher a korábbi 29%-ról 27%-ra csökkent a munkaerő-piaci járulék csökkenése következtében (Kazainé-Holló, 2017). 2016-ban számos ponton módosult a munkáltatókat érintő adó- és járulérendszer, melyek közül a legfontosabb változásokat a szociális hozzájárulási adó (szochó) és az egészségügyi hozzájárulás (eho) csökkentése, a szociális

⁴ Egy arányszám, amelynek a számlálójában a munkát terhelő összes adó és járulék teher összege van, a nevezőben pedig a teljes munkaerőköltség.

hozzájárulási adóhoz kötődő adókedvezmények körének bővülése és a cafetéria-rendszer átalakítása jelentették.

A 2016. évi őszi adócsomag (2016. évi CLXXXII. törvény) keretében csökkent a munkáltatók által fizetett szocho és eho mértéke, mindkét esetben a korábbi 27%-os szintről 22%-ra.

A közvetett munkaerőköltségek kapcsán érdemes megemlíteni a munkavállaló betegszabadsága idejére fizetendő távolléti díjat. A betegszabadság idejére a távolléti díj 80 százaléka járt, ami 2009. augusztus 19-én 70%-ra módosult. A tételes egészségügyi hozzájárulás mértéke 2005. november 1-jétől havi 1950 Ft volt, 2010. január 1-jén pedig megszűnt ez a fizetési kötelezettség.

A munkát terhelő adók magas szintje arra ösztönzi a vállalatokat, hogy csökkentsék az élómunka igényt. Ezt többek között a munkafolyamatok hatékonyságának növelésével, modern technológia alkalmazásával, a feladatok kiszervezésével érhetik el (Kazainé-Holló, 2017). A munkát terhelő adók alacsonyabb szintje pozitívan hat az aktivitásra, mivel az alacsonyabb munkaadói járulék-szint közvetlenül növeli a munkakeresletet, és csökkenti a munkáltatók ösztönzését a sűrű foglalkoztatásra.

A foglalkoztatás növekedésében a gazdasági növekedés fontos szerepet játszik, a vállalkozások munkaerő-kereslete növekedési ciklusban megnő a termelő és a szolgáltató szektorban is. A GKI Gazdaságkutató Intézet (GKI) az EU támogatásával évek óta rendszeresen méri a konjunktúra-indexet, amely a **hazai cégek várakozásait, optimizmusát** méri és ezzel egyidejűleg előrejelzést ad az elkövetkező időszak üzleti, ipari, kereskedelmi és szolgáltatási folyamataira, valamint a foglalkoztatási szándéokra vonatkozóan. A cégek körében mért felmérés során megállapítják, hogy az optimista, illetve pesszimista cégek aránya hogyan változott az előző időszakhoz képest. Konjunktúra idején az időszakos és várható termelés és rendelések állományának megítélése javul, kedvezőek a várakozások az eladások és várható rendelések állományát tekintve is. Mindezek hatására erősödik a cégek foglalkoztatási szándéka és általában enyhül a lakosság munkanélküliségtől való félelme. A GKI honlapján 2011 óta publikált konjunktúraindexek közül kiemelkednek a 2013. és 2016. decemberi indexek, amelyek évtizedes csúcsot mutatnak, illetve a 2017 június-augusztus közt és decemberben kiadott (történelmi csúcson levő) indexek. A foglalkoztatási szándék ezekben az időszakokban minden ágazatban erősödött.

A technológiai fejlődés következtében egyre több, elsősorban a rutin manuális **munkakörök** válnak **helyettesíthetővé** gépesítés által. Ilyen szakmák például az irodai adminisztráció, egyes feldolgozóipari szakmák (pl. autógyártás, élelmiszeripar), a logisztika (pl. csomagolás, szállítás) stb. A magasabb végzettséget igénylő munkakörökben általában kisebb az automatizáció valószínűsége, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek esetében. Az új technológiák és ezáltal az élómunka-helyettesíthetősége szempontjából jelentős országok közötti különbségek mutatkoznak. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) 2015-ös foglalkoztatottsági adatai alapján a Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet úgy becsülte, hogy 513 ezer fő lehet érintett az élómunka helyettesíthetősége által, ami a munkavállalók 12%-át jelenti. A technológiai fejlődéssel párhuzamosan a jövőben várhatóan tovább fog erősödni az élómunka helyettesíthetősége. Az élómunka helyettesíthetősége a foglalkoztatottságot csökkenti ugyan, de számos kedvező gazdasági hatása van (pl. termelékenység növekedése).

A **szakképzett munkaerő rendelkezésre állása** feltétele a gazdaság fejlődésének és ezzel együtt az aktivitási ráta növekedésének. A munkaerő-piaci kereslet és kínálat egyensúlyát biztosítja, ha a betöltetlen munkakörökbe, álláshelyekre megfelelően képzett munkaerő jelentkezik és azok alkalmazását a munkáltatók biztosítani tudják.

A gazdasági fejlődés kulcskérdése a megfelelő méretű és minőségű *felsőoktatási* intézményrendszer rendelkezésre állása. A felsőoktatás átalakítása egyebek közt a képzési struktúrának és az oktatás minőségének a piaci igényekhez történő igazításával történik.

A *szakképzésben* résztvevők szektoronkénti megoszlása a szolgáltatási szektor szakmái iránti érdeklődés jelentős növekedését jelzi, vagyis kevésbé a hazai munkaerő-piac keresleti tényezői, mint a lakosság képzési szándékai szerint alakult a szakképzésben tanulók szakmák szerinti aránya (2008-ban a szolgáltatási szakképzésben résztvevők aránya 60% volt, amely 2012-re 70%-ra nőtt, miközben az építőipari szakképzésben résztvevők aránya 36%-ról 26%-ra csökkent (Benedek, 2015). 2015-ben fogadta el a kormány az új szakképzési koncepciót. Az átalakítás érintette a szakiskolák rendszerét, olyan szakgimnáziumok és szakközépiskolák jöttek létre, ahol lehetőség van érettségit és szakmát is szerezni. Bővítették a duális képzési rendszert is, amelybe a részt vevő vállalatok számát, elsősorban mikro-, kis- és középvállalatokat vonnak be.

A munkaerő tovább- és átképzése az élethosszig tartó tanulás különböző formáin keresztül történik, és e tekintetben hazánk igen kedvezőtlen mutatókkal rendelkezik. Hazánkban a 25 - 34 éves korosztály 10%-a, míg az 55 éves korosztály 2%-a vesz részt nem formális képzésben, ami alig negyede az OECD átlagnak.

A **foglalkoztatáspolitikai passzív eszközzrendszere** elsősorban a munkanélküliek ellátását szolgáló eszközöket és intézkedéseket foglalja magában. A foglalkoztatáspolitikai *aktív* eszközei ezzel szemben a munkához való hozzájutást segítik elő, illetve könnyítik meg.

A vizsgált időszakban alkalmazott különféle eszközök nem minden esetben tudták megfelelő mértékben elősegíteni a foglalkoztatáspolitikai által kitűzött célok elérését, amelyhez hozzájárult az is, hogy 2008-2011 között a gazdasági növekedésben visszaesés, majd stagnálás következett be és a gazdaság növekvő pályára csak a 2012., 2013. éveket követően lépett (a visszaesés időszakát romló foglalkoztatottsági és munkanélküliségi mutatók jellemezték). 2013-tól a gazdasági szereplők, a vállalkozások és a munkavállalók várakozásai is inkább optimisták voltak, nőtt a foglalkoztatás és csökkent a munkanélküliség. A javuló adatokhoz a gazdaság teljesítménye mellett hozzájárultak az adó- és járulékpólitikában valamint a segélyezési rendszerben (valamint a munkanélküliség visszaszorításában) 2010. évet követően hozott intézkedések is.

Sikeresebbek mondhatóak a 2013-ban életbe lépett **munkahelyvédelmi akcióterv** intézkedései, amelyek 2015 közepén már mintegy 100 ezer vállalkozást érintettek. Az érintett vállalkozások adókedvezményben részesülnek abban az esetben, ha nyugdíj előtt állót, kismamát vagy más, a munkaerő-piacon hátrányos helyzetű munkavállalót foglalkoztatnak. 2015-ben a versenyszféra nagyjából 850 ezer dolgozójának foglalkoztatása után (320 ezer nyugdíj előtt álló, 55 év feletti alkalmazott, 300 ezer szakképesítés nélküli dolgozó, 160 ezer 25 év alatti fiatal, 40 ezer kismama, és 35 ezer korábbi tartósan munkanélküli) vettek igénybe kedvezményt. 2016-ban a programban dolgozók száma 900 ezerre nőtt, ebből mintegy 346 ezer a nyugdíj előtt állók száma.

Az elemzett időszakban az **európai uniós forrásokból** elsősorban aktív munkaerő-piaci eszközökön keresztül történt a foglalkoztatás növekedésének támogatása. Míg a reformok fő iránya 2007-2013 közt a kínálati oldal rugalmatlanságának az oldása volt – javarészt a szűkös pénzügyi források miatt – és a keresleti oldali intézkedések elmaradtak a szükséges mértéktől, addig a 2014-2020-as programozási időszakban nagyobb hangsúly került a keresleti oldal ösztönzésére.

Az Új Magyarországi Fejlesztési Terv (ÚMFT), mely a 2007-2013-as uniós költségvetési periódus közös céljainak magyarországi megvalósítását szolgálta, kiemeli, hogy hazánkban

rendkívül alacsony a munkaerő-piaci részvétel, különösen a képzetlenek közül dolgoznak nagyon kevesen. Az ÚMFT átfogó céljai a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése voltak.

A 2014–2020-as tervezési ciklusban az uniós források felhasználásának céljait a Kormány és az EU Bizottság által kötött megállapodás, a *Magyarország Partnerségi Megállapodása* rögzítette. Az átfogó nemzeti fejlesztési célhoz öt fő nemzeti fejlesztési (támogatási) prioritás kapcsolódik, többek közt a foglalkoztatás növelése a gazdaságfejlesztési, a foglalkoztatási, oktatási, társadalmi felzárkózási szakpolitikák által, tekintettel a területi különbségekre. A Megállapodásban szereplő aktív munkaerő-piaci intézkedések között szerepel a hátrányos helyzetű csoportok aktivizálása, a munkanélküliek és inaktív munkába állását segítő aktív intézkedések, a foglalkoztatási szolgálat szolgáltatásainak fejlesztése, a kis- és középvállalkozások foglalkoztatási kapacitásainak erősítése, a munkaerő-igényes gazdasági ágazatok fejlesztése, a társadalmi célú gazdaság kiépítése, a felsőoktatási intézmények és a vállalkozások szorosabb képzési együttműködése, valamint a szakképzés és a felnőttképzés átalakítása.

Az uniós foglalkoztatást ösztönző programok a statisztikák alapján eredményesnek tekinthetők. A már lezárult programok közül az egyik legeredményesebb a 2008- 2011. között megvalósult TÁMOP „Decentralizált programok a hátrányos helyzetűek foglalkoztathatóságának javításáért” című kiemelt projekt tekinthető (NGM, 2013). A projekt célkitűzéseit, a vállalt indikátorokat majdnem minden esetben sikerült elérni. Az egyéni programját a bevontak 91%-a fejezte be sikeresen, és a program befejezése utáni 180. napon a programot befejezők 46%-a volt támogatás nélkül foglalkoztatott a tervezett 36%-al szemben.

8. A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS, AZ ÁLLAMADÓSSÁG-MUTATÓ ÉS AZ AKTIVITÁSI RÁTA ÖSSZEFÜGGÉSEI

8.1. A GDP, A TERMELÉKENYSÉG ÉS A GDP ELŐÁLLÍTÁSÁBAN FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA

A bruttó hazai termék, a GDP valamennyi végső felhasználásra szánt termék és szolgáltatás összértéke, amelyet egy országban egy év alatt előállítanak. Növekedését alapvetően két tényező, a munkaerő és a tőkeállomány határozzák meg. Ebből következően egy ország gazdaságilag aktív népessége, a foglalkoztatottak és a munkakeresésben aktív munkanélküliek alapvetően meghatározzák a gazdasági fejlődés legfontosabb mérőszámának alakulását.

A gazdasági növekedést elsősorban a magánberuházások bővülése és a munkapiaci aktivitás emelkedése befolyásolja, azonban a növekedés megindulhat a foglalkoztatottság emelkedése nélkül is (ez az ún. *munkahelyteremtés nélküli növekedés*.) Ez a fajta növekedés feltételezi, hogy változatlan foglalkoztatottság mellett a munka termelékenysége, hozzáadott értéke vagy minősége nőtt, ami hozzájárul a megtermelt javak értékének növekedéséhez.

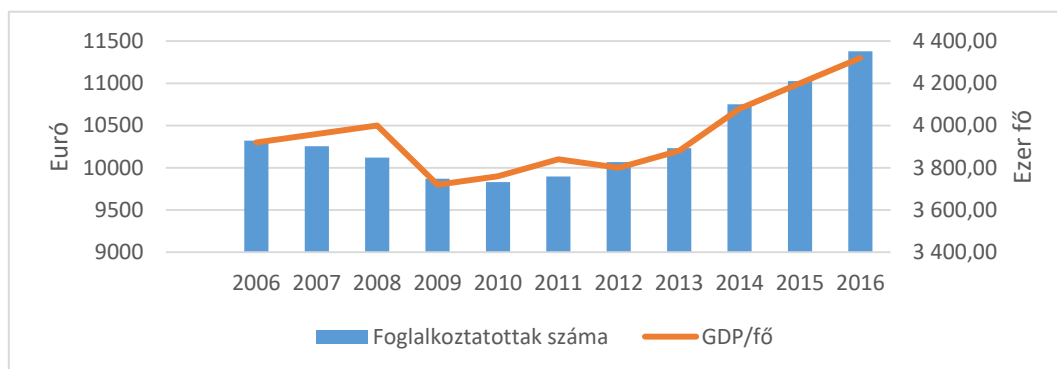
A **termelékenység** alatt általánosan az egységnyi input felhasználásával előállított outputot értjük. Az egyik fontos termelékenységi mutató a *munkaerő termelékenysége*, ami az egy alkalmazott által, vagy az egy munkaóra alatt előállított output mérőszáma. A reál GDP-ből és a foglalkoztatottságból számított egy főre jutó munkatermelékenység 2011-től javult, azonban 2016 végén még a pénzügyi válság előtti szinten volt hazánkban. (A versenyszféra termelékenysége 2016-ban a válság előtti szintet már elérte). A termelékenység lassú növekedésének, stagnálásnak oka elsősorban a tőkeberuházások visszaesése és a humán tőke nem megfelelő bővülése. Munkaerő-piaci oldalról az is okozza a (teljes) termelékenység elmaradását a korábbi szinttől, hogy a munkaerő-piaci reformok következményeként számos

korábban inaktív vagy tartós munkanélküli munkavállaló áramlott a foglalkoztatásba, akiknek a termelékenysége elmarad az átlagostól (MNB, 2017.)

Termelékenységi mutató az egy főre jutó GDP is, hiszen e mutató is a megtermelt output és az input (munkaerő) arányát tükrözi. A 17. ábra a 2006-2016. között megtermelt egy főre jutó GDP euróban számolt értékét mutatja be a foglalkoztatottság adataival együtt. Miközben a foglalkoztatottság 2006-ot követően csökkent (egészen 2011-ig), az egy főre jutó GDP összege 2008-ban még növekedni tudott 2007-hez képest, a válság csak ezt követően, 2009-től érezte hatását a megtermelt jövedelem mennyiségében. 2011 után mind a foglalkoztatottság, mind a megtermelt GDP értéke növekedett, de mindkét tényező esetében a bővülés a legnagyobb mértékben a 2014-2016. években következett be.

17. ábra

Az egy főre jutó GDP euróban és a 15-74 éves foglalkoztatottak számának alakulása

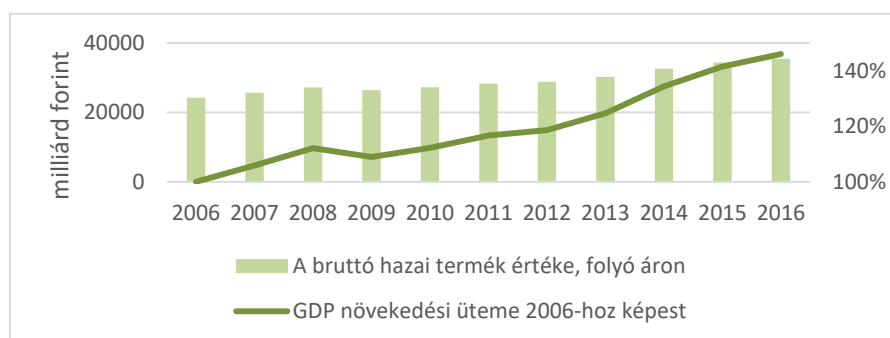

Forrás: KSH, Egy főre jutó GDP (1995–2017) és STADAT 2.1.1 táblák, ÁSZ szerkesztés

A *nominális GDP* változását mutatja be 2006 és 2016 között a 18. ábra. Magyarország gazdasági teljesítménye az ezredfordulót követően viszonylag egyenes ütemben nőtt, 2007-től azonban a bővülés jelentősen veszített a dinamikájából. A fékeződést jelzi, hogy GDP növekedése 2007-ben és 2008-ban is 1% alatti volt. A 2008 második felétől kiszélesedő pénzügyi és gazdasági világválság hatása 2009-ben teljesedett ki, így a krízis mélypontján a GDP volumene 6,6%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. Ezt követően a gazdaság újra növekedési pályára állt, ami 2010-ben és 2011-ben kismértékű (0,8, illetve 1,8%-os) bővülésben nyilvánult meg. 2012-ben az ország gazdasági teljesítménye ismét veszített lendületéből, és 1,5%-kal csökkent a bruttó hazai termék. A mérséklődés 2013 II. negyedévében állt meg (KSH, 2015). 2016-ra a GDP nominálisan majdnem másfélszeresére (146,02%) nőtt, 2006-hoz képest.

18. ábra

A folyó áras GDP alakulása Magyarországon 2006 és 2016 között

Forrás: KSH adatok alapján ÁSZ szerkesztés (3.1.1. A bruttó hazai termék GDP értéke és volumenindexei)

A nominális GDP nem veszi figyelembe a fogyasztói árindex változásait, a gazdaság valós teljesítményének megítéléséhez szükséges az árak változásának kiszűrése. A *reál GDP* változatlan árakon (az infláció kiszűrésével) mutatja a megtermelt javak értékét. A reál GDP értéke⁵ a megelőző évhez viszonyítva 2006-2012. közt két évben stagnált (2008 és 2011) négy évben pedig csökkent (2006, 2007, 2009, 2010), 2013-tól 2016. végéig azonban folyamatosan nőtt. A reál GDP utóbbi években tapasztalt növekedéséhez hozzájárult a növekvő foglalkoztatottság is, amelyet a vállalkozások optimista várakozásai is erősítettek. A reál GDP növekedése 2013-tól a foglalkoztatottságban és munkanélküliségben is bekövetkező javulással egyidejűleg következett be, ami jelzi, hogy a gazdaság a rendelkezésre álló munkaerőt fel tudta szívni, sőt, a bővülésnek az elmúlt években éppen az üres (betöltetlen) álláshelyek nagy száma képezi akadályát.

A GDP termelésében (a mezőgazdaságban, az iparban és a szolgáltatási szektorban) foglalkoztatottak számának változása a munkaerő-piaci válságra érzékenyen reagált, az összes foglalkoztatott létszámának változásához képest később indult el pozitív változás. Ezen szegmensekben a munkavállalók száma (az összes foglalkoztatottal szemben) csak egy évvel később, 2014-ben érte el a válság előtti szintet. 2006-ban számuk 4,2 millió volt, ami 2010-re 3,9 millióra csökkent, 2016-ban pedig már elérte a 4,4 millió főt.

8.2. AZ ÁLLAMADÓSSÁG-MUTATÓ ALAKULÁSA, KAPCSOLATA A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉSSEL ÉS A FOGLALKOZTATOTTSÁGGAL

Az elemzés készítésekor célunk volt a gazdasági aktivitás alakulását abból a szempontból is vizsgálni, hogy az közvetett módon képes volt-e hozzájárulni az államadósság-mutató csökkentéséhez. Az államadósság-mutató olyan százalékban kifejezett, egy tizedesig kerekített hányados, amely számlálójában az államháztartás központi alrendszerének, az államháztartás önkormányzati alrendszerének, és a kormányzati szektorba sorolt egyéb szervezetek egymással szembeni kötelezettségek kiszűrésével számított (konszolidált) adósságának (államadósság), nevezőjében a bruttó hazai terméknek a Gst. szerinti (folyó áras) értéke szerepel.

Az Alaptörvény hatálybalépését követően alkotmányos követelménnyé vált az államadósság-mutató csökkentése, amely 2012. óta minden évben teljesült. 2015-től új költségvetési szabályokat fogadott el az Országgyűlés a Gst-ben található, a 2012 évi költségvetés tervezésétől alkalmazott adósságképlet mellett. Az EU által előírt 1/20-os szabály ennél szigorúbb, kimondja, hogy a 60%-os referenciaszint⁶ feletti adósság 1/20-ad részével kell csökkenteni minden évben az adósságrátát.

Az államadósság mértékére számos tényező hatással van, köztük a gazdasági növekedés is, azonban a hatás nem egyirányú, hiszen a gazdasági növekedést az államadósság szintje, illetve az államadósság-mutató értéke is befolyásolja.

A foglalkoztatottak számának növekedésével bizonyos szociális transzferek kifizetendő összege csökken, valamint nő a beszedett adók és járulékok összege, ami am kibocsátandó adósság összegét csökkenti. Másfelől nő a GDP termelésében foglalkoztatottak száma, ami a megtermelt GDP folyó áras értékét növeli. Az államadósság-mutató értéke állandó nominális adósság vagy növekvő adósság mellett csökken, ha a mutató nevezőjében lévő GDP érték nő (illetve nagyobb mértékben nő, mint a bruttó adósság.)

⁵ ÁSZ számítások alapján

⁶ A maastrichti szerződés egyik fiskális kritériuma, konvergencia-kritérium, amely teljesítése a gazdasági és monetáris unióhoz történő csatlakozáshoz szükséges. Az adósságkritérium szerint az államadósság GDP-hez viszonyított aránya nem haladhatja meg a 60%-ot.

A vizsgált időszakban a bruttó államadósság nominális értéke évről évre nőtt, míg a GDP növekedés a válság időszakában megtorpant, visszaesett és csak lassan állt növekedési pályára 2013-ban. Az Alaptörvényben előírt csökkentésre vonatkozó követelménynek megfelelően az államadósság-mutató a 2011. december 31-ei 79,9 %-ról, 2016. év végére 73,9 %-ra mérséklődött, míg a bruttó államadósság több mint 3000 milliárd forinttal növekedett, azaz az államadósság-mutató javulása a GDP növekedésének volt köszönhető (8. sz. táblázat).

8. táblázat

A bruttó államadósság és az államadósság-mutató alakulása a vizsgált időszakban

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bruttó államadósság M Ft-ban (dec.31.)	15546,6	16686,6	19295,7	20386,7	21705,7	22887,2	22328,8	22974,2	24494,7	25654,0	26172,5
Államadósság-mutató értéke	64,1	65,0	71,0	77,2	79,7	79,9	77,6	76,0	75,2	74,7	73,9

Forrás: KSH, ÁKK Zrt., ÁSZ szerkesztés.

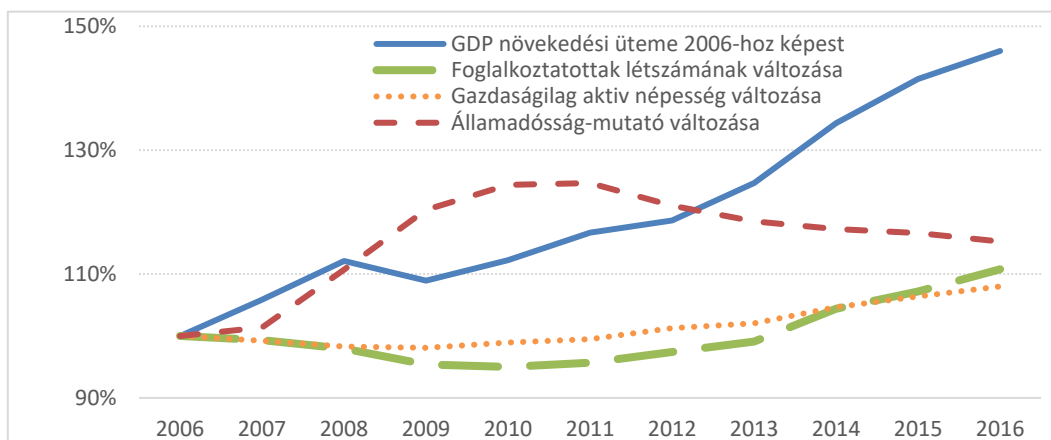
Egy, az államadósság-mutatót meghatározó tényezőkre vonatkozó elemzés (Sávai- Kiss, 2017.) eredményei szerint a GDP arányos államadósságot többek közt befolyásolja a költségvetés elsődleges egyenlege, a reálkamatok mértéke, a reálárfolyam, az infláció és a gazdasági növekedés. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni a munkapiaci hatásokat sem, tekintve, hogy a munkanélküliség növekedésével az állam többet költ a kapcsolódó ellátásokra és nyugdíjra, ami növeli az adósság-állományt. Míg a deficit, a folyó fizetési mérleg hiánya növeli az államadósságot, addig a reálkamat, a folyó áras GDP növekedése és a foglalkoztatottság emelkedése mérsékli azt.

Az eladósodottság gazdasági növekedésre gyakorolt hatását elemezve a szerzők többsége egyetért abban, hogy a *nagyarányú eladósodottság* – az adók, kötvényhozamok, infláció és bizonytalanság mechanizmusain és hatásain keresztül - visszaveti a növekedést. Az eladósodás felgyorsulása adóemelésekhez vezet, ez csökkenti a jövedelmet és megtakarításokat, a magánberuházások szintjét, ami végül a gazdasági növekedés dinamikáját mérsékli. Ugyanakkor több tanulmány⁷ hívja fel arra a figyelmet, hogy a GDP arányos államadósságnak van egy olyan, a nullánál nagyobb optimális rátája, amelynél nagyobb vagy kisebb érték esetében alacsonyabb a gazdasági növekedés üteme. Ez a küszöbérték az EU 27 tagállamával kapcsolatban végzett vizsgálat szerint 65%, más kutatások eredményei alapján akár 95% is lehet (Szabó 2013.) Bár a tanulmányok alapján a küszöbérték magasabb a maastrichti 60%-os adósságkritériumnál, hazánk számára – az esetleges növekedési áldozat mellett is - az Alaptörvény előírása szerinti 50% elérése a cél.

⁷ Szabó Zsolt (2013), 255. oldal (Reinhart-Rogoff 2010, Padoan et al. 2012., Égert 2012.)

19. ábra

A folyó áras GDP, az államadósság-mutató és a gazdasági aktivitás változása (2006=100%)

Forrás: KSH (3.1.1. A bruttó hazai termék GDP értéke és volumenindexei) ÁSZ szerkesztés

Az 50%-os szint elérése annál is inkább fontos hazánk számára, mert egy esetleges gazdasági visszaesés vagy válság esetében az adósságmutató magasabb értéke a válságból való kilábalást nehezíti meg, illetve az adósság szintjének emelkedéséhez vezet, ami tovább növeli a mutató értékét. Mindez járulékos negatív hatásokat generálhat a gazdaságban és a növekedés visszaesésével a mutató tovább romolhat. Ezen hatások ellensúlyozására a kormánzatnak célszerű *anticiklikus fiskális politikát* folytatnia, azaz fellendüléskor a költségvetésben többletet felhalmoznia, amely segítségével recesszió esetében lehetséges a gazdaság élénkítése.

A 19. ábra a folyó áras GDP, az államadósság-mutató, a foglalkoztatottak és az aktívak számának változását szemlélteti százalékban, 2006-hoz viszonyítva. 2008-ban a folyó áras GDP növekedésének ütemében visszaesés volt tapasztalható, ugyanekkor a foglalkoztatottak létszáma is csökkenni kezdett 2006-hoz képest. A vizsgált időszakban a folyó áras GDP értéke – a visszaesés ellenére - egyik évben sem csökkent le a 2006-os érték alá, az időszak végére értéke 46 százalékponttal haladta meg a 2006. évit. A foglalkoztatottak száma és a folyó áras GDP értékének növekedése 2013-tól jelentősen megindult. 2006-hoz viszonyítva, az államadósság-mutató 2016-ban érte el a legalacsonyabb szintet.

Az elemzett időszakban, alacsony aktivitási szintről indulva a gazdasági aktivitás növekedése bővítette a munkaerőforrást, azaz hozzájárult a foglalkoztatás és ezen keresztül a gazdaság növekedéséhez. Ugyanakkor a növekvő gazdasági aktivitás és foglalkoztatás következtében mérséklődtek az inaktívaknak és a munkanélkülieknek fizetett szociális transzferek is, amelyek csökkentették az államháztartás kiadásait. Mindez a deficit szintjére kedvező hatással volt, és pozitívan befolyásolta az államadósság alakulását is.

A folyó áras GDP dinamikus növekedése a növekvő nominális államadósság érték mellett is csökkentette az államadósság-mutató értékét. Amennyiben a foglalkoztatottság szintjének növekedése folytatódik az elkövetkező években, az tovább növeli a GDP-t, ezzel biztosítja a feltételeket az államadósság-szabály teljesítésére.

9. KÖVETKEZTETÉSEK

Tanulmányunkban bemutattuk, hogy a gazdasági aktivitás 2006 és 2016 közt Magyarországon kedvezően alakult, aminek közvetlen és közvetett okai voltak. Az elemzett időszakban az aktivitás növekedése együtt járt a foglalkoztatottság növekedésével, aminek növekedése meghaladta a gazdasági aktivitását, vagyis nem csak az aktívak körének átrendeződése (a munkanélküliek egy részének munkába állása), hanem korábban inaktívnak számítókat aktívvá válása, foglalkoztatása is hozzájárult ahhoz.

A GDP növekedés fenntarthatósága érdekében a gazdasági aktivitás növelésére van szükség. Ez a munkaerő-kínálatot és –keresletet növelő eszközök alkalmazásával lehetséges. Az aktivitás szintjének növelését a hazai munkaerő-tartalék (aktív munkakeresők, inaktív munkaképesek (akik nem keresnek munkát), alulfoglalkoztatottak és közfoglalkoztatottak) munkaerőpiacra történő nagyobb arányú bevonásával lehet elérni.

A 15-74 éves korosztályban a foglalkoztatottak létszáma a 2008-tól kezdődő globális pénzügyi válság hatására 2010-ig 116 ezer fővel csökkent. 2014-ben a foglalkoztatottak száma azonban már a válság előtti szintet is meghaladta, számuk 4,1 millió fő volt. 2014-et követően, egészen napjainkig, a foglalkoztatás tovább bővül. Ma az egyik legfőbb foglalkoztatással összefüggő probléma, hogy munkaerő-utánpótlási problémák jelentkeznek egyes szakmákban, nőtt a munkaerő-kereslet, azonban a kínálat csak részben képes az igényeket kielégíteni.

A munkaerő iránti igény kielégítésének nem kedveznek az alacsony születésszámmal, alacsony átlagéletkorral és rossz halálzási mutatókkal jellemezhető demográfiai folyamatok sem, amit jelez, hogy 2016-ban a 15-74 éves korú népesség száma 7,5 millió fő volt, vagyis mintegy 169 ezer fővel kevesebb, mint 2008-ban. Ugyancsak negatívan hat az aktívak létszámára az utóbbi évtizedben felerősödött, főleg az EU tagállamaiba irányuló mobilitás: mintegy 300-400 ezer főre becsülhető az érintett lakosság nagysága. A külföldi mobilitás hatásait az országba beáramló munkavállalók jelenleg nem tudják ellensúlyozni, tekintve, hogy nyelvi és kulturális problémák mellett (leszámítva a magyarul beszélő területekről beérkezőket) számuk, és képzettségük összetétele okán sem tudják pótolni a jól képzett szakmunkás és diplomás külföldre távozó munkavállalókat.

Az aktivitás fokozását és a munkaerő iránti igények kielégítését gátolja, hogy – bár számuk jelentős mértékben csökkent az elemzett időszak alatt – még mindig viszonylag nagy számban vannak jelen az inaktívok közt az alacsony végzettségűek, a hátrányos helyzetűek, akiknek helyzete csak lassan javult az elmúlt években. Az alacsony végzettségűek munkaerő-piaci helyzete pozitívan változott 2013. óta, amióta a közfoglalkoztatás rendszere megváltozott. A közfoglalkoztatást oktatással kombináló intézkedések hatására várhatóan a közeljövőben emelkedik azon közfoglalkoztatottak száma, akik sikeresen tudnak elhelyezkedni a munkaerő-piacon.

Az aktivitás növeléséhez hozzájárult a segélyezés és az álláskeresési juttatások rendszerének átalakítása is. Az ezen intézkedések alapján az ellátásból kikerült tartós munkanélküliek és alacsony képzettségűek, hátrányos helyzetűek elhelyezkedése azonban a közfoglalkoztatási programok nélkül jelenleg még nem megoldott, megfelelő képzés nélkül elhelyezkedésük a jelenlegi (magas munkaerő-keresleti) helyzetben sem biztosított.

A kormányzat a munkaerő-keresletet aktívan tudja befolyásolni a vállalkozásoknak nyújtott adókedvezményekkel is, amelyek révén a kisgyermekes és az idősebb munkavállalók helyzete javult. Ezen gyakorlat folytatása napjainkban indokolt, azonban a magas munkaerő iránti igények jelentkezésével a juttatások és kedvezmények szintje csökkenthető lesz, hiszen a

munkaerő-piac ezek nélkül is „fel tudja szívni” a veszélyeztetett csoportok munkavállalóit. Mindamelllett az idősebbek munkavállalása – bár az aktívak számát növeli– felvet más, szociálpolitikai, egészségügyi és életminőséggel összefüggő kérdést is: szükségszerű-e, hogy az aktivitással összefüggő problémákat részben a nyugdíjkorhatáron túli, idős munkavállalókon keresztül orvosolja a kormányzat vagy pedig köteles megteremteni az idősebbek számára azokat a feltételeket, amelyek mellett jó életminőségben, pihenéssel tölthetik el az aktív éveik utáni időszakot.

A kisgyermekes nők jelentős munkaerő potenciált jelentenek, körükben az aktivitási ráta nemzetközi összehasonlításban is igen alacsony. A nők esetében lehetséges lenne a – nemzetközi viszonylatban hosszúnak számító – fizetett gyermekgondozási ellátás szigorításával ösztönözni a munkaerő-piaci belépést, ugyanakkor az ilyen irányú törekvések a gyermekvállalási kedvre és így a népességszámra gyakorolt negatív hatások miatt hosszú távon nem kedvezőek. Az elmúlt évek kormányzati intézkedései hatására javult valamelyest a kisgyermekes nők foglalkoztatottsága, de a gyermekvállalás melletti munkavállalás feltételei további bölcsődei férőhelyek biztosításával, munkahelyi bölcsődék létrehozásának és rugalmasabb foglalkoztatási módok (részmunkaidő, távmunka) elterjedésének támogatásával javíthatóak.

Ugyancsak megoldandó kérdés a leszakadó, alulképzett (8 általánossal vagy azzal sem rendelkező) népesség bevonása az aktívak körébe. A tankötelezettség 16 évre történő leszállítása ugyan növelte az aktivitási rátát, de nem kedvezett a hátrányos helyzetű fiatalok sikeres munkaerő-piaci integrációjának. Esetükben fontos a legalább 8 általános iskolai végzettségűek arányának növelése illetve minél nagyobb számban történő bevonásuk a szakképzésbe. A 2013-ban bevezetett szakképzési HÍD program ezen célokat szolgálja. Ez a program az EU 2020 irányelveinek megfelelően sikeresen csökkenti a korai iskolaelhagyás negatív hatásait, azonban a programban résztvevők létszámát a jövőben javasolt növelni.

A munkát terhelő közterhek mértéke jelentősen csökkent a vizsgált időszakban, amit elsősorban a munkáltatók terheinek csökkenése okozott. Nemzetközi összehasonlításban azonban a bérköltségek még mindig nagyon magasak, ami a munkaerő kereslet csökkenése irányában hat. Éppen ezért az aktivitás elősegítése érdekében a munkát terhelő közterhek további csökkentése lenne javasolt.

FOGALOMTÁR ÉS RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE⁸

Adóék	Egy arányszám, amelynek a számlálójában a munkát terhelő összes adó és járulék teher összege van, a nevezőben pedig a teljes munkaerőköltség.
Aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök	A foglalkoztatás növelését célzó politikai eszközök.
Alacsony iskolázottságúak	Az általános iskolánál kevesebb és általános iskolai végzettségűek.
Alapfokú iskolai végzettség	Az általános iskola 8 osztályának elvégzését jelenti.
Államadósság	Államadósságon az államháztartás központi alrendszerének, az államháztartás önkormányzati alrendszerének, és a kormányzati szektorba sorolt egyéb szervezetek egymással szembeni kötelezettségek kiszűrésével számított, konszolidált adósságát értjük.
Államadósság-mutató	A kormányzati szektor - alszektoraival egymással szembeni kötelezettségei kiszűrésével számított (konszolidált) - adóssága és a piaci árakon számított bruttó nemzeti termék százalékban kifejezett, egy tizedesig kerekített hányadosa.
Anticiklikus fiskális politika	Olyan költségvetési politika, amely fellendüléskor a költségvetésben többletet halmoz fel, és recesszió idején ezzel járul hozzá a gazdaság élénkítéséhez.
Cenzus	Népszámlálás, állapotfelvétel, egy meghatározott időpontra vonatkozóan.
Életkoron alapuló ellátás	A nyugdíjkorhatárt be nem töltött személyek részére folyósított ellátások, melyek a 2012 előtti különféle korai öregségi nyugdíjakat váltották fel. Az ide tartozó ellátások (korhatár előtti ellátás, szolgálati járandóság, átmeneti bányászjáradék, balettművészeti életjáradék) a nyugdíjkorhatár betöltése után korbetöltött öregségi nyugdíjjá alakulnak át.
Európa 2020 stratégia	Az Európa 2020 stratégia az EU erre az évtizedre szóló foglalkoztatási és növekedési stratégiája. A stratégiában hangsúlyt kap az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés, mert ennek révén orvosolhatók az európai gazdaság strukturális hiányosságai, növelhető a versenyképesség és a termelékenység, illetve lefektethetők a fenntartható szociális piacgazdaság alapjai.
Fiatal nyugdíjas korú	65-74 éves korcsoport
Foglalkoztatási ráta	A foglalkoztatottaknak a megfelelő korcsoportba tartozó népességhez viszonyított aránya.

⁸ A fogalomtárban felsorolt munkaerő-piaci összefüggő módszertani fogalmak a KSH módszertanából származnak.

Foglalkoztatott	Az a személy, aki az adott héten (a kikérdezés hetét megelőző héten, hétfőtől vasárnapig) legalább egy órányi jövedelmet biztosító munkát végzett, rendelkezett olyan munkahellyel, ahonnan átmenetileg (pl. betegség, szabadság stb. miatt) távol volt.
Gazdasági konjunktúra	A gazdasági tevékenység növekedése, a kereslet és termelés bővülése. Érintheti az egész gazdaságot vagy csupán egy ágazatot.
Gazdaságilag aktívak	A foglalkoztatottak és a munkanélküliek.
Gazdaságilag nem aktívak	Azok, akik a vonatkozási héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres jövedelmet biztosító munkájuk, és nem is kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni.
GDP	Gross domestic product, bruttó hazai termék. A GDP az egy területen, adott idő alatt előállított végső felhasználásra szánt javak (termékek és szolgáltatások) összességének értéke.
GDP termelésében foglalkoztatottak száma	A nemzeti számla rendszerében termelésnek tekintett, bármilyen termelő tevékenységben foglalkoztatott személyek száma (alkalmazottak, és önállók, beleértve a segítő családtagokat is). A foglalkoztatottak nemzeti számla szerinti fogalma eltér a KSH lakossági munkaerő-felmérésében használt fogalomtól, részben azért mert a nemzeti számla rendszerében termelésnek minősülő tevékenységek nem minden esetben minősülnek jövedelem-szerző tevékenységnek, részben azért mert a nemzeti számla a belföldi (hazai) szemléletű.
Gst.	2011. évi CXCV. törvény Magyarország gazdasági stabilitásáról
ILO	Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, az ENSZ szakosodott szervezete.
Közfoglalkoztatás	A munkaviszony egy speciális formája, amelynek célja, hogy a közfoglalkoztatott sikeresen vissza-, illetve bekerüljön az elsődleges munkaerő-piacra. A közfoglalkoztatók támogatást vehetnek igénybe annak érdekében, hogy átmeneti munkalehetőséget biztosítsanak azok számára, akiknek önálló álláskeresése hosszú ideig eredménytelen.
Kvalifikált népesség	Legalább szakiskolai vagy szakmunkásképző iskolai végzettséggel rendelkezők.

Kivándorlás	A térbeli mobilitás egyik formája, amely valamely földrajzi térségből egy másik földrajzi térség felé különböző céllal, ideiglenes vagy tartós módon kisebb vagy nagyobb távolságra irányuló helyváltoztatás. Alapvető jellemzője, hogy a vándorlás mindig az adminisztratív (közigazgatási) határ átlépésével jár.
Mobilitási egyenleg	Az adott ország területére az adott évben bevándorlók és az onnan kivándorlók számának különbsége.
Migráns	Migráns az a személy, aki a szokásos lakóhelyét megváltoztatja. A szokásos lakóhely azt az országot jelöli, ahol az illető él, azaz ahol a lakóhelye van, ahol a napi pihenőidejét tölti.
Mikrocenzus	Olyan népesség-összeírás, mely két népszámlálás között mintavételes eljárással követi nyomon a társadalmi folyamatokat. Naprakész információk nyerhetők ezáltal a népesség nagyságáról és összetételéről életkor, nem, családi állapot, iskolai végzettség, foglalkoztatottság, nemzetiség és sok más demográfiai mutató szerint, valamint részletes képet kaphatunk a háztartások és családok fő jellemzőiről és a lakásállománnyal kapcsolatos fontosabb adatokról is.
Munkaerőköltség	Az élők munkája igénybeviteléhez kapcsolódó összes költség, a munkavállalót közvetlenül vagy közvetetten érintő javadalmazások legtágabb köre, beletartozik a munkajövedelem, a szociális költség továbbá a képzési és más költségelemek. A foglalkoztatással összefüggő támogatások vagy járulékfizetési kedvezmények csökkentik, míg a foglalkoztatáshoz kapcsolódó adók növelik a munkaerőköltséget.
Munkaképesség	Szakmai munkaképesség a jelenlegi vagy az egészségkárosodást megelőző munkakörben, illetve a képzettségnek megfelelő más munkakörben való foglalkoztatásra való alkalmasság (2007. évi LXXXIV. törvény).
Munkanélküli	Az, aki az adott héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelyből átmenetileg hiányzott; a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát; két héten belül munkába tudott volna állni, ha talált volna megfelelő állást, illetve már talált munkát, ahol 2002-ig 30, 2003-tól 90 napon belül dolgozni kezd.
Munkanélküliségi ráta	A munkanélküliek a megfelelő korcsoportba tartozó gazdaságilag aktív népesség százalékában.
Nettó mobilitási létszám	Az adott évben be- és kivándorlók számának különbsége.
OECD	Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet - Organisation for Economic Co-operation and Development.
Passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök	A munkanélküliek ellátását célzó politikai eszközök.

Reálkereset	A nominálbér és az árszínvonal hányadosa, mely kifejezi a munkabérből megvásárolható termékek és szolgáltatások mennyiségét.
Saját jogú nyugdíj	Az a természetes személy, aki a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXX. törvény, illetve nemzetközi egyezmény alkalmazásával a törvény 14. § (3) bekezdés a) és c) pontjában meghatározott saját jogú nyugellátásban, a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány által folyósított ellátásokról szóló kormányrendelet alapján folyósított öregségi, rokkantsági nyugdíjsegélyben (nyugdíjban), egyházi jogi személytől nyugdíjban vagy növelt összegű öregségi, munkaképtelenségi járadékban részesül.
TÁMOP	A Társadalmi Megújulás Operatív Program (rövidítve <i>TÁMOP</i>) Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakerete, az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretein belül jött létre 2007-ben, és támogatásokat 2013-ig lehetett igényelni a program forrásaiból.
Transzfer	Az eredeti jövedelemelosztás során szerzett jövedelem egy részének újraelosztása. A megszerzett jövedelem egy részét a közhatalom elvonja és másoknak vagy ugyanazoknak más jogcímen odaadja.
Új munka törvénykönyve	2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bakó Tamás (2014): *A magyarországi munkapiac 2012-2013-ban*. In Fazekas Károly – Neumann László (szerk.): *Munkaerőpiaci tükrök 2014*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 19-38.
- Bakó Tamás – Lakatos Judit (2015): *A magyarországi munkapiac 2014-ben*. In Fazekas Károly – Varga Júlia (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2015*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 17-36.
- Bakó Tamás – Lakatos Judit (2016): *A magyarországi munkapiac 2015-ben*. In Blaskó Zsuzsa – Fazekas Károly (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2016*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 15-32.
- Bakó Tamás – Lakatos Judit (2017): *A magyarországi munkapiac 2016-ban*. In Fazekas Károly – Köllő János (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2016*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 17-38.
- Belügyminisztérium (2017): Beszámoló a 2016. évi közfoglalkoztatásról. (https://kozfoglalkoztatasi.kormany.hu/download/4/8e/e1000/Besz%C3%A1mol%C3%B3_2016_170713.pdf (2018.01.31.))
- Benedek András (2015): Az európai és hazai szakképzési rendszer fejlődésének tendenciái. (http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412b2/2013-0002_az_europai_es_hazai_szakkepzesi_rendszer_fejlodesenek_tendenciai/adatok.html (2018. 02. 12.))
- Bördös Katalin (2015): *A közfoglalkoztatás intézményi környezete – Történeti áttekintés*. In Fazekas Károly – Varga Júlia (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2015*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 66-75.
- Cseres-Gergely Zsombor – Scharle Ágota (2007): *Jóléti ellátások, munkakínálati hatások és szabályozási gyakorlat*. In Fazekas Károly – Benczúr Péter – Telegdy Álmos (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2007*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, pp. 17-40.
- Cseres-Gergely Zsombor – Szőke Bálint (2011): *A magyarországi munkapiac 2009-2010-ben*. In Fazekas Károly – Kézdi Gábor (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2011*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, pp. 17-42.
- Cseres-Gergely Zsombor – Kátay Gábor – Szörfi Béla (2012): *A magyarországi munkapiac 2011-2012-ben*. In Fazekas Károly – Benczúr Péter – Telegdy Álmos (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2012*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 66-75.
- Eurostat regional yearbook (2016.) <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-HA-16-001> (2018.02.11.))
- Fazekas Károly – Bálint Mónika (2008): *A magyar munkapiac állapota 2007-2008-ban*. In Fazekas Károly – Köllő János (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2008*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, pp. 15-34.
- Firle Réka – Szabó András Péter (2007): *A rendszeres szociális segély célzottsága és munkakínálati hatása*. Közpénzügyi füzetek 18. ELTE TTK.
- Fokozatváltás a felsőoktatásban – A teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai (Felsőoktatási koncepció) (http://www.kormany.hu/download/d/90/30000/felsőoktatasi_koncepcio.pdf) 2014. (2018. 02. 12.))
- Horváth Ágnes (2016): *Visszatérő kivándorlók*. In Fazekas Károly – Varga Júlia (szerk.): *Munkaerő-piaci tükrök 2015*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 109-115.

- Kazainé Ónodi Annamária – dr. Holló Sándor (2017): *A munkabért terhelő adók és járulékok alakulása 1998 és 2017 között Magyarországon*. Budapesti Corvinus Egyetem Vállalatgazdaságtan Intézet, Budapest.
- Kátay Gábor (szerk.) (2009): *Az alacsony aktivitás és foglalkoztatottság okai és következményei Magyarországon*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.
- Kovács Marcell (2017): Mikrocenzus 2016. – 4. *Iskolázottsági adatok*. (https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_4.pdf (2018. 01. 31.))
- Kovács Marcell (2017): Mikrocenzus 2016. – 5. A népesség gazdasági aktivitása. (http://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_5_gazdasagi_aktivitas (2018. 01. 31.))
- Köllő János (2010): *Foglalkoztatás, munkanélküliség és bérek a válság első évében*. In Fazekas Károly – Molnár György (szerk.): *Munkaerő-piaci tükör 2010*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 40-42.
- Köllő János – Varga Júlia (2017): *Hiány és munkanélküliség*. In Fazekas Károly – Köllő János (szerk.): *Munkaerő-piaci tükör 2016*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, pp. 76-83.
- Központi Statisztikai Hivatal: Módszertan. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz21.html> (2018.02.08.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2010): A válság hatása a munkaerő-piacra. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/valsagmunkaeropiacra.pdf> (2018.01.31.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2010): Társadalmi helyzetkép – Gazdasági aktivitás, munkaerő-piac. (https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/thk/thk10_munkaeropiac.pdf (2018.01.12.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): Nyugdíjasok, nyugdíjak 2011. (<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/nyugdij/nyugdij11.pdf> (2018.01.26.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2012): Statisztikai Tükör. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/fmf/fmf21112.pdf> (2018. 01.31))
- Központi Statisztikai Hivatal (2012b): A foglalkoztatottság és a munkanélküliség regionális különbségei. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/debrecenfoglunk12.pdf>. 2018. 03.04.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2014): Nyugdíjak és egyéb ellátások. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/nyugdij/nyugdij14.pdf> (2018.01.26.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2015): Statisztikai Tükör. (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kisgyerm_nok_mpiac.pdf (2018.01.22.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2015b): Statisztikai Tükör. (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/migrans_mpiaci_helyzete.pdf (2018.01.22.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2016): Munkaerő-piaci helyzetkép. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohelyz/munkerohelyz15.pdf> (2018.01.29.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2017): Gyorstájékoztató. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ker/ker1710.html> (2018.01.12.))
- Központi Statisztikai Hivatal (2018): Statisztikai tükör. A gyermekek napközbeni ellátása, 2017. (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kisgyermnapkozbeni/kisgyermnapkozbeni16.pdf>. (2018. 03. 18.))
- Kreiszné Hudák Emese (2016): A demográfiai változások munkaerő-piaci hatásai Magyarországon. (<https://www.mnb.hu/letoltes/kreiszne-hudak-emese-a-demografiai-valtozasok-munkaeropiaci-hatasai-magyarorszag.pdf> (2018.01.22.))
- Kulesár Gábor (2006): *A munkaerő területi mobilitását akadályozó tényezők*. In Esély, 3.sz. pp. 61-84.
- Magyar Nemzeti Bank (2015): Növekedési jelentés. (<https://www.mnb.hu/letoltes/hun-novekedesi-boritoval.pdf> (2018.02.06.))
- Magyar Nemzeti Bank (2017): Inflációs jelentés. (<https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-1.pdf> (2018.03. 05.))

- MKIK Gazdaság- és Vállalkozás Kutató Intézet (2016): Az automatizáció munkaerő-piaci hatásai - Járási munkaerő-piacok automatizációs kitétségeinek becslése. (http://gvi.hu/files/researches/483/aki_2016_elemzes_171122.pdf (2018.01.12.))
- Nemzetgazdasági Minisztérium (2013): Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–2020-as fejlesztési időszakra (https://www.palyazat.gov.hu/szechenyi_2020 (2018.01.12.))
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (2012): 2012. évben befejezett főbb aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatékonyságának vizsgálata. (https://nfsz.munka.hu/Lapok/full_afsz_kozos_statiztika/afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok/content/afsz_stat_fobb_aktiv_eszkozok_merop_2012.pdf (2018.01.29.))
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (2016): Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök fontosabb létszámadatai 2016-ban. (https://nfsz.munka.hu/Lapok/full_afsz_kozos_statiztika/full_afsz_a_foglalkoztatapolitikai_eszkozok_mukod/content/stati_foglalk_politikai_eszk_2016.pdf (2018.01.30.))
- Sávai Marianna – Kiss Gábor Dávid (2017): *Az államadósság mértékét meghatározó mutatók vizsgálata*. In: Pénzügyi Szemle. 2017/4. pp 445-461.
- Scharle Ágota (2003): *Munkaerő-piac és versenyképesség*. A „Gazdasági versenyképesség: helyzetkép és az állami beavatkozás lehetőségei” című kutatás résztanulmánya. (http://tatk.elte.hu/file/1177311391_4_fuzet.pdf. 2018.02.12.)
- Schumann Róbert (2013): *Magyarországi migránsok iskolázottsága*. In Kováts András (szerk.): *Bevándorlás és integráció*. Profilm DTP, Budapest (http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/archive/SchR_Magyarorszagimigransok.pdf (2018.01.16.))
- Sebők Marianna (2014): *Munkaerő-piaci mobilitás Magyarországon, avagy a térbeli mobilitás napjainkban*. PhD-értekezés tézisei. (http://old.foldrajz.ttk.pte.hu/phd/phdkoord/nv/tezis/Sebok_Marianna_Tezis.pdf (2018. 02. 13.))
- Siskáné Szilasi Beáta – Halász Levente – Gál-Szabó Lajos (2017): *A magyar fiatalok erősödő kivándorlási szándékának kiváltó okai és jellemzői*. In: Tér és társadalom. 2017/4. pp 131-147.
- Szabó Zsolt (2013): *Az államadósság gazdasági növekedése és a gazdasági fejlettségre gyakorolt hatása*. In Pénzügyi Szemle, 2013. 3.sz. pp. 261-268.
- Új Magyarország Fejlesztési Terv - Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakerete 2007–2013 (2007) (http://pik.elte.hu/file/_j_Magyarorsz_g_Fejleszt_si_Terv___MFT_.pdf (2018.01.12.))
- Zombori Gyula (1997): *A szociálpolitikai alapfogalmai*. ELTE Szociológiai Intézet, Budapest.

JOGSZABÁLYOK ÉS KÖZJOGI SZABÁLYOZÓ ESZKÖZÖK JEGYZÉKE

1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról
1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről
1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról
2009. évi LXXIX. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, valamint egyes szociális tárgyú törvények módosításáról
2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról
2011. évi CLVI. törvény az egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról
2011. évi CLXVII. törvény a korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról
2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
2011. évi CXCI. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról
2011. évi CXCI. törvény Magyarország gazdasági stabilitásáról
2012. évi I. törvény a munkatörvénykönyvről
2012. évi CXLVI. törvény a munkahelyvédelmi akciótervben foglaltak megvalósítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról
2012. évi CCXVI. törvény az egyes foglalkoztatási tárgyú törvényeknek a Magyar Egyszerűsítési Programmal összefüggő, valamint egyéb célú módosításáról
2013. évi CCXXV. törvény a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény módosításáról
2016. évi XXVI. törvény az egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú, valamint a megváltozott munkaképességű személyek ellátásait érintő törvények módosításáról
2016. évi CLXXXII. törvény egyes pénzügyi és gazdasági tárgyú törvények módosításáról
2017. évi CLVI. törvény a szociális hozzájárulási adó csökkentéséről és a kapcsolódó törvények módosításáról
- 375/2010. (XII. 31.) Korm. rendelet a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról
- 1139/2017. (III.20.) Korm.határozat az egyes munkaerő-piaci intézkedésekről

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

1052 Budapest, Apáczai Csere János utca 10.

Levélcím: 1364 Budapest 4. Pf. 54

Telefon: +36 1 484 9100 Telefax: +36 1 484 9200

www.asz.hu